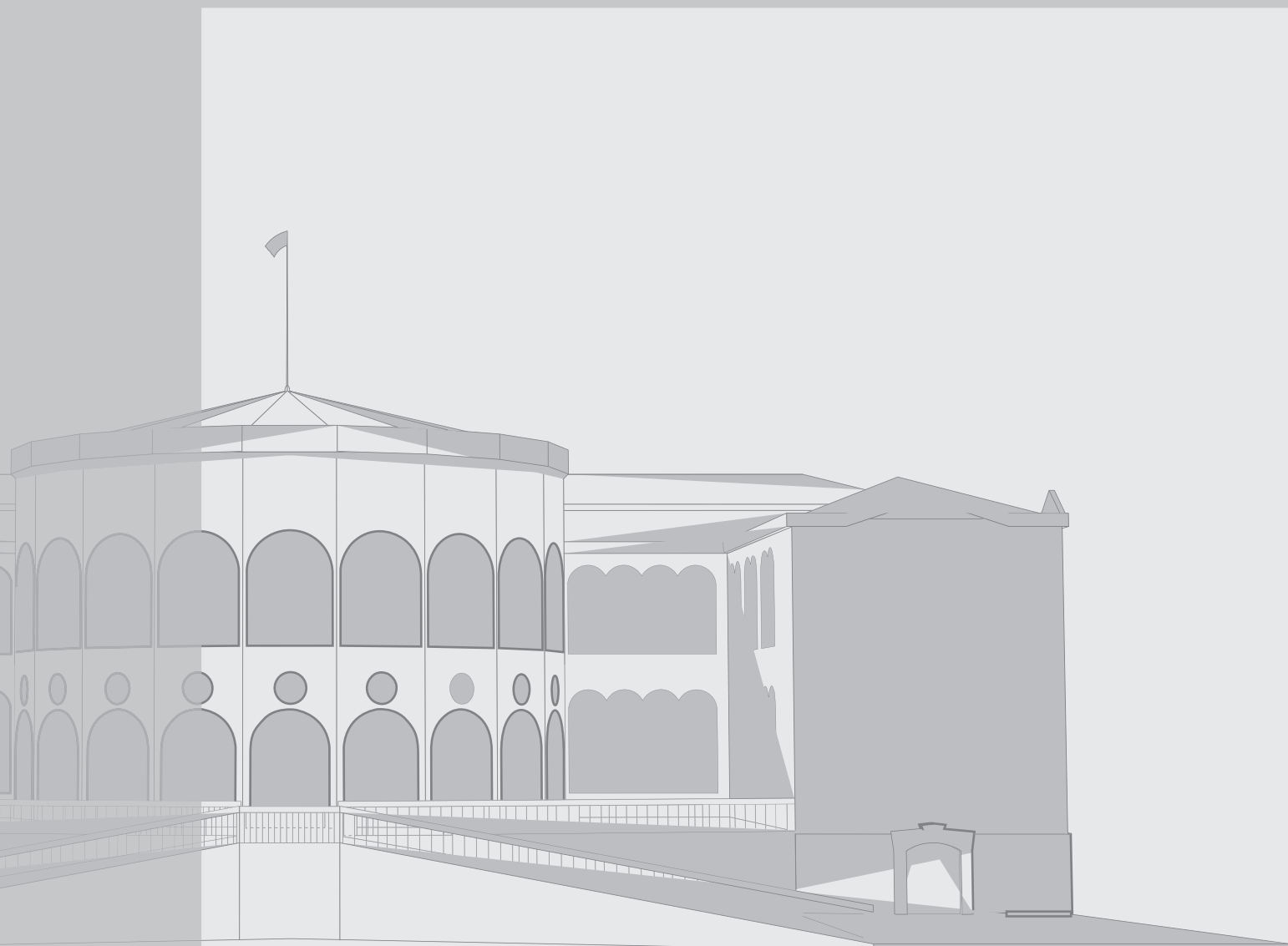

Perspektiv 04/07

Delelinjen i Barentshavet Planlagt samarbeid versus uforutsett konflikt?

Av Willy Østreng og Yngvild Prydz, Ocean Futures

Stortingets utredningsseksjon yter faglig bistand til representanter, partigrupper og komiteer i Stortinget basert på spørsmål fra den enkelte oppdragsgiver.

Seksjonen publiserer også egeninitierte notater som gjøres allment tilgjengelig.

Tidligere utgitt:

01/05 *Ny britisk lov skal beskytte barn mot overgripere de møter på Internett*

01/06 *De nordiske medlemslandenes parlamenter og EU – om innvirkning på sine regjeringers EU-politikk*

02/06 *En sammenlignende oversikt over grunnlovsbeskyttelsen av menneskerettigheter i OECD-området*

03/06 *Arbeidstakeres mobilitet under EØS-reglene om fri bevegelse for tjenester*

01/07 *Pasientmobilitet i EØS*

02/07 *Hva er Prüm-samarbeidet – og hvordan skiller det seg fra dagens operative politisamarbeid i Europa?*

03/07 *Flat skatt - Estland*

<http://www.stortinget.no/administrasjon/perspektiv.html>

Om forfatterne:

Willy Østreng er seniorforsker og styreleder ved forskningsinstituttet Ocean Futures og vitenskapelig leder ved Senter for Grunnforskning (CAS) ved Det norske vitenskapsakademiet. Yngvild Prydz er forsker ved Ocean Futures.

Nordområdekartene i dette notatet er gjengitt i svart-hvitt av trykktekniske årsaker. På Stortingets intranett er det lagt ut to nordområdekart i farger. Det ene kartet viser maritim jurisdiksjon, mens det andre viser miljø og havaktiviteter. Kartene er utarbeidet av forskningsinstituttet Ocean Futures i Oslo. Oppdragsgiver er Stortingsbiblioteket. Kartene er del av en serie på åtte kart som har vunnet The BCS Award, som deles ut av det britiske kartografiske selskapet.

Nordområdekart i farger (Stortingets intranett):

http://intranett/eway/default.aspx?pid=206&trg=Content_5853&Main_5618=5853:0:37,3891:2:0:0:::0:0&Content_5853=-2:244412

Delelinjen i Barentshavet

Planlagt samarbeid versus uforutsett konflikt?¹

I denne rapporten, som er skrevet på oppdrag fra Stortingets utredningsseksjon, diskuterer vi delelinjeforhandlingene mellom Norge og Sovjetunionen/Russland i Barentshavet som har pågått i 33 år uten at en endelig avklaring har funnet sted. Følgende fire forhold drøftes:

- *Delelinjespørsmålets juridiske og politiske historie*
Hva er partenes posisjoner i forhandlingene, og har disse endret seg over tid? Hvorfor har partene ikke oppnådd endelig enighet? Hva er de fremtidige utsiktene til en løsning?
- *Delelinjens status i dag*
I hvilken grad har partene faktisk kommet hverandre i møte under forhandlingene? Hva gjenstår det å enes om?
- *Delelinjens konsekvenser for samarbeid i henholdsvis Barentsregionen og Barentshavet*
Hvilke tiltak kan iverksettes for å stimulere industriens investeringsvilje og nærvær i Barentsregionen? Bør Barentshavet knyttes nærmere til Barentsregionen? Hva er årsaken til at Barentshavet ikke er en del av Barentsregionen? Hvilke fordeler kan Barentssamarbeidet og industrien oppnå ved at Barentsregionen blir knyttet nærmere til Barentshavet?
- *Delelinjen og fremtiden: samarbeids- og konfliktpotensialet*
Hvilke tanker gjør aktørene på miljø-, fiskeri- og petroleumssiden seg til delelinjeproblematikken? Vil en endelig delelinje skape den «forutsigbarhet for økonomiske og andre aktører» i Nordområdene som Stortingsmelding nr. 30 (2004-2005) forutsetter? Kan en delelinje skape uforutsette konflikter?

Norge og Russland har nærmet seg hverandre i delelinjespørsmålet i løpet av de 33 årene som er gått siden de formelle forhandlingene startet i 1974. Denne utviklingen er et resultat av et samspill mellom flere faktorer: havrettens utvikling og presisering (LOSC-82², Haag-domstolens havrettslige presiseringer av spesielle omstendigheter, rett og rimelighetskriteriet etc.), opphøret av den kalde krigen (nedtoning av nullsumsperspektivet), anvendelse av nye

¹ Forfatterne takker Rolf Einar Fife (Ekspedisjonssjef i rettsavdelingen i UD) for kommentarer til deler av det foreliggende manuskript. Det presiseres imidlertid at forfatterne alene er ansvarlige for notatet som sådan. I tillegg rettes en takk til følgende: Lars Arne Ryssdal (Direktør næring og miljø i Oljeindustriens Landsforening), Maren Esmark (Koordinator for havmiljø i WWF), Torleif Paasche (Avdelingsleder i Norges Fiskarlag), Aslak Kristiansen (Rådgiver FoU i Norges Fiskarlag) og Øystein Mårvik (Tillitsvalgt i Norges Fiskarlag) som gjennom samtaler velvillig har bidratt til utarbeidelsen av aktørperspektivene i dette notatet. Heller ikke disse personene hefter ved notatets øvrige konklusjoner.

² Law of the Sea Convention 1982, dvs. Havrettskonvensjonen av 1982.

politiske virkemidler (helhetsløsninger, delelinjen som samarbeidslinje), og økende resultatorientering på begge sider («enighet» om 80 % av linjen, Varangeravtalen). Det er vanskelig å si hvor den endelige delelinjen vil gå. Den kan blant annet fortsatt bli endret selv i områder hvor partene foreløpig er enige om dens plassering. Utviklingen i partenes forhandlingsposisjoner indikerer imidlertid at den vil bli trukket et sted mellom sektorlinjen og midtlinjen. En ressursgrense som skal være tillitskapende, lar seg ikke automatisk plassere ut fra havrettslige kriterier alene. Her kan faktorer av mer politisk karakter komme inn og påvirke utfallet av forhandlingene. Det er likevel slik at en løsning må la seg forsvare ut fra folkerettens krav. Ytterligere fremgang i forhandlingene vil derfor avhenge av om partene makter å finne en løsning hvor de politiske faktorene kan tilpasses folkerettens rammer.

Willy Østreng
seniorforsker

Yngvild Prydz
forsker

Ocean Futures, Oslo

8. november 2007

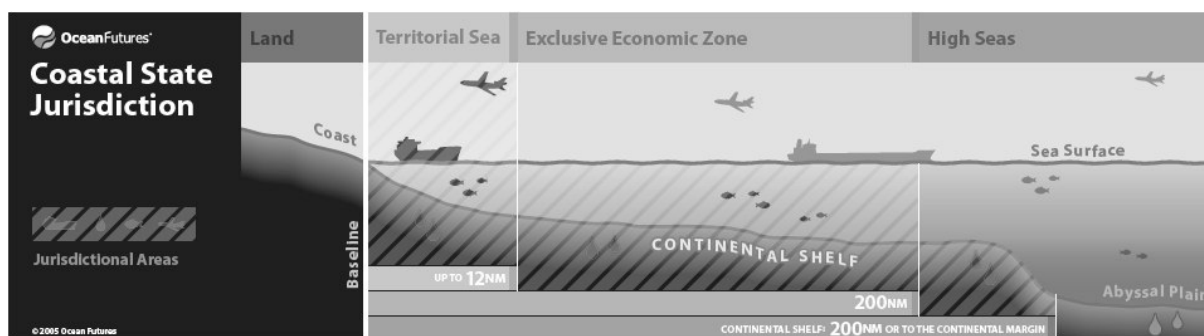
INNHold

1.	DET RETTSLIGE, POLITISKE OG HISTORISKE BAKTEPPET	2
2.	FORHANDLINGENE I KORTE TREKK	5
3.	DET OMSTRIDTE OMRÅDET	6
3.1	Hva har man oppnådd så langt?.....	9
3.1.1	Moratoriet av 1975	9
3.1.2	Gråsoneavtalen av 1978	10
3.1.3	Betingelser for en løsning	11
3.2	Hvilken løsning er sannsynlig?	13
4.	HVORFOR ER IKKE DELELINJESPØRSMÅLET LØST?.....	14
5.	DELELINJEN OG AKTØRENE	15
5.1	Et industriperspektiv	16
5.2	Et fiskeriperspektiv	17
5.3	Et miljøperspektiv	18
5.4	Det omstridte området og Barentssamarbeidet	19
5.4.1	Petroleumsindustriens selvstendige interesse for Barentshavet	21
5.4.2	Barentshavet og BEAR	22
6.	KONKLUSJON	25
	KILDER.....	28

1. DET RETTSLIGE, POLITISKE OG HISTORISKE BAKTEPPET

I de siste 50 årene har internasjonal havrett gjennomgått en omfattende utvikling, som gjenspeiles i FNs ulike havrettskonvensjoner. Den første var *Genève-konvensjonen av 1958* som rommer fire underkonvensjoner: en om territorialfarvannet og den tilstøtende sone, en om det frie hav, en om fiskeriene og bevaringen av de levende ressursene og en om kontinentalsokkelen. FNs annen havrettskonferanse som fant sted i 1960, tok sikte på å løse alle gjenstående spørsmål, men ble resultatløs. Det drøydde 12 år før FN igjen tok opp tråden fra 1960 og samlet verdens nasjoner til en tredje havrettskonferanse, som etter 9 års forhandlinger resulterte i *Havrettskonvensjonen av 1982, UNCLOS*³. Denne konvensjonen hadde som målsetting å lage et nytt, helhetlig og konsistent regime for havet – en slags «havets grunnlov» – som skulle finne løsninger på de gjenstående spørsmål.⁴ Utviklingen har blant annet ført til at kyststatene har rett til å opprette et territorialfarvann på 12 nautiske mil, en eksklusiv økonomisk sone på 200 nautiske mil og en kontinentalsokkel som strekker seg ut til kontinentalsokkelmarginen som ligger mellom kontinentalsokkelskråningen og dyphavet. Denne utviklingen har fått konsekvenser for delelinjeforhandlingene også i Barentshavet.

Figur 1: kyststatens jurisdiksjon.

© 2007 Ocean Futures

I utgangspunktet dreide delelinjeforhandlingene mellom Norge og Sovjetunionen seg om avgrensning av sokkelen, med utgangspunkt i Kontinentalsokkelkonvensjonens artikkel 6. Den sier at der hvor kontinentalsokkelen grenser opp mot to nabostaters territorier, skal grensen for kontinentalsokkelen fastsettes ved avtale mellom de berørte partene. I mangel av avtale, og med mindre såkalte «spesielle omstendigheter» rettfærdiggjør en annen linje, skal grensen mellom de respektive lands kontinentalsokler følge midtlinjen.⁵ Denne er en linje der alle punkter er like langt fra den ene som fra den annen parts kystlinje, og er således et uttrykk for matematisk rettfærdighet.

Norge tok opp spørsmålet om avgrensning av kontinentalsokkelen med Sovjetunionen i 1967. Midtlinjeprinsippet har siden da vært fremlagt som delingskriterium fra norsk side. Den sovjetiske forhandlingsdelegasjonen har på sin side hevdet at midtlinjeregelen ikke er en tvingende forordning når partene fritt kan avtale den grensen de måtte finne passende. Fra

³ United Nations Convention on the Law of the Sea.

⁴ Østreng 1988: 51-63.

⁵ FNs Kontinentalsokkelkonvensjon 1958, artikkel VI.

sovjetisk side har derfor en rekke særlige omstendigheter som begrunnelse for en annen deling enn midtlinjen, blitt fremlagt. Disse inkluderer sikkerhetspolitiske hensyn, isforholdene, kystlinjens form og lengde, størrelsen på befolkningen på Kolahalvøya sammenliknet med den i Nord-Norge, landets fiskeri-, skipsfart- og andre økonomiske interesser samt geologiske forhold. Som ytterligere en særskilt omstendighet, fremholdes et *sovjetisk sektordekret* fra 1926. Dette dekretet definerer Sovjetunionens polare besittelser, hvor det ble gjort krav på land og øyer – oppdagede som uoppdagede - innenfor en triangulær sone som oppstår når man trekker rette linjer fra det østligste og vestligste punkt på fastlandet og opp til Nordpolen. Det ble imidlertid ikke fremmet krav for verken hav, pakkis eller kontinentalsokkel i dekretet.⁶ På tross av dette fremholdt sovjetiske myndigheter i forhandlingenes første fase dette sektordekretet som en relevant omstendighet for delelinjen mellom Norge og Sovjetunionen i Barentshavet. Dekretet var ifølge Sovjetunionen en særlig omstendighet fordi «det har fått administrativ hevd i sovjetisk praksis, på en måte som gir den en spesiell psykologisk og politisk betydning».⁷

Figur 2: jurisdiksjonsområder i nord.

© 2007 Ocean Futures

Følgelig har en grenselinje som følger den vestlige grensen for denne trekantede sektoren – sektorlinjen - vært det opprinnelige sovjetiske kravet. Linjen følger omtrent 32. lengdegrad og ligger lengre vest enn den norske midtlinjen. Ellers er sektorlinjekravet, som figur 2 viser, noe modifisert øst for Svalbard – den såkalte Svalbardkassen - for å unngå at linjen løper gjennom områder som er definert som norsk i Svalbardtraktaten.⁸

⁶ Timtchenko 1997:30.

⁷ Tresselt 1988:81.

⁸ Churchill & Ulfstein 1992:63.

Havrettskonvensjonen av 1982 er nå det sentrale regelverket i havretten.⁹ Denne konvensjonen går foran 1958-konvensjonen hvis det er motsetning mellom de to konvensjonene. Havrettskonvensjonen av 1982 ble ratifisert av Norge i 1996 og Russland i 1997, og har blant annet bekreftet kyststatens rett til 200-mils eksklusive økonomiske soner, og gitt nærmere og detaljerte regler om kontinentalsokkelen m.m. Norge opprettet i tråd med omfattende internasjonal praksis sin økonomiske sone med virkning fra 1. januar 1977, dvs. allerede før konvensjonen var vedtatt. Sovjetunionen gjorde det samme i 1984. Dermed ble avgrensingsproblemet mellom landene mer omfattende: det ble ikke lenger snakk om fastsetting av bare en sokkelgrense, men også grensen mellom havområdet ut til 200 nautiske mil. Partene synes for øvrig enige om at grensen for sokkelen og de økonomiske sonene bør være sammenfallende, men de trenger ikke være det.

Havrettskonvensjonen av 1982 inneholder regler både for avgrensningen mellom kyststaters eksklusive økonomiske soner og mellom kontinentalsokler, dog ingen spesifikke delingskriterier. Den internasjonale domstolen i Haag har i stor grad bidratt til å avklare de normative standardene som gjelder på dette området. Det har således funnet sted en klargjøring og konsolidering av avgrensingsreglene.¹⁰ Avgrensning mellom overlappende økonomiske soner og kontinentalsokler skal ifølge konvensjonens artikkel 74 og 83 skje ved avtale basert på artikkel 38 i Haag-domstolens vedtekter for å oppnå en *rett/rimelig løsning* («equitable solution»). Artikkel 38 viser til de rettskilder som skal gjelde i folkeretten generelt, herunder tidligere traktater som for eksempel Genève-konvensjonen.¹¹ Dermed inneholder Havrettskonvensjonen av 1982 en kryssreferanse til 1958-konvensjonen som både Norge og Russland er bundet av, og til andre relevante folkerettslige tolkningsfaktorer. Rettsgrunnlaget for avgrensningen av sokkelen mellom partene er dermed opprettholdt, det vil si midtlinjeprinsippet som deling i mangel av avtale, med forbehold om særskilte omstendigheter.

Det at Havrettskonvensjonen ikke foreskriver noen avgrensningsløsning utover å henvise til begrepet «equitable solution», åpner for fortolkning. Den norske offisielle oversettelsen av dette begrepet er *rett* og *rimelig*. I samsvar med folkerettslig teori og praksis skal en «equitable solution» ikke bare oppfattes som rett og rimelig av de involverte parter, men også kunne forsvares mer allment.

Som nevnt har Den internasjonale domstolen i Haag gitt avgjørende bidrag til forståelsen av rettsmetodene på dette feltet. Ifølge domstolens daværende president Gilbert Guillaume har folkerettens regler for maritim avgrensning blitt mer enhetlige og konsoliderte, samtidig som det fortsatt er rom for en viss fleksibilitet.¹² En enstemmig Haag-domstol noterte i dom av 2002 i saken mellom Nigeria og Kamerun at det gjennom en serie avgjørelser er gitt nærmere veiledning i så henseende.¹³ Metoden innebærer at man, i mangel av avtale, deler vurderingene inn i to stadier. Først trekkes en foreløpig (beregnet) midtlinje som et utgangspunkt. Deretter vurderes om det foreligger særskilte omstendigheter som tilsier en justering eller flytting av en slik midtlinje, med sikte på å oppnå en rett og rimelig løsning. Domstolen har i denne

⁹ Ruud & Ulfstein 2006:147.

¹⁰ Fife 2002:87.

¹¹ Fleischer 2000:122.

¹² Guilllaumes redgjørelse for FNs generalforsamling 31. oktober 2001, sitert hos Fife 2002:87.

¹³ Dom 10. oktober 2002, paragraf 288 ff, omtalt av Fife 2002:87.

forbindelse ved flere anledninger gitt en analyse av hvilke forhold som kan tillegges vekt, og hvilke som ikke er relevante i en slik vurdering.

Når det er sagt, synes den alminnelige rettstendens nå å være at midtlinjen er en rett og rimelig delingsbestemmelse når den korrigeres for relevante geografiske forhold. Disse vil i så fall kunne omfatte store forskjeller i kystenes lengder, slik som russiske Novaja Zemlja, se figur 2. En rekke andre spesielle omstendigheter som russerne har påberopt seg i forhandlingene, vil derimot ikke være relevante.

De sentrale avgjørelser ved den internasjonale domstolen i Haag som bekrefter midtlinjen som et utgangspunkt for forhandlingene - korrigert for eventuelle relevante geografiske faktorer - konsoliderer dermed havretten med hensyn til trekking av maritime grenser: avgrensningen mellom de norsk-danske fiskerisonene og kontinentalsokkelen mellom Grønland og Jan Mayen fra 1993, Qatar/Bahrain-dommen fra 2001 og løsningen på Kamerun/Nigeria-tvisten i 2002. I praksis har for øvrig russisk side benyttet de objektive kriteriene i Havrettskonvensjonen av 1982 i sin dokumentasjon av den russiske sokkelens utstrekning overfor Den internasjonale kontinentalsokkelkommisjonen.

2. FORHANDLINGENE I KORTE TREKK

Grensen for territorialfarvannene ble avklart i 1957 på en tid da Sovjetunionen hadde et sjøterritorium på 12 nautiske mil og Norge hadde 4 nautiske mil. Spørsmålet om avgrensning av kontinentalsokkelen ble først brakt på bane i 1967, og det ble holdt innledende diskusjoner fra 1970. I desember 1976 anmodet Norge Sovjetunionen om forhandlinger om en midlertidig ordning for fisket i Barentshavet. Avtalen, kjent som *Gråsoneavtalen*, ble gjeldende fra januar 1978 og løste et presserende problem særlig omkring tredjelands fiske i det omstridte området. Gråsoneavtalens gyldighetsområde er imidlertid ikke sammenfallende med hele det omstridte området, jfr. figur 2. Geografisk er den i sovjetisk/russisk favør, hvilket var én av årsakene til at avtalen ble kritisert i Norge. Overenskomsten var ment å være midlertidig, men er senere blitt fornyet årlig.

På norsk side innså man tidlig at kun forhandlinger med sikte på et kompromiss på et praktisk grunnlag ville muliggjøre en løsning. Dette har dannet grunnlaget for en mer eller mindre fleksibel norsk forhandlingsposisjon.¹⁴ Imidlertid var interessene så sterke og det politiske klimaet så vanskelig som følge av den kalde krigen, at det var liten fremgang å spore i forhandlingene frem til midten av 1980-tallet. Fra sovjetisk side ble en form for fellesstyre for de overlappende områdene foreslått tidlig i forhandlingene. Sovjetrusserne ønsket særlig å utvikle samarbeid med Norge om utforskingen av energiresurser. Norske myndigheter har vært avmålte til de sovjetiske forslagene og understreker behovet for en grenselinje *før* det innledes noen som helst form for samarbeid. I påvente av en endelig avtale ble partene enige om å innføre et moratorium mot petroleumsleting og -utvinning i 1975. Dette er i tråd med Havrettskonvensjonen av 1982 som pålegger partene i en grensekonflikt å avstå fra handlinger som forutsetter kyststatsjurisdiksjon, som for eksempel boring etter petroleum.

¹⁴ Frydenlund 1978.

Da Mikhail Gorbatsjov ble Generalsekretær i det sovjetiske kommunistpartiet i 1985 fremsto sovjetrusserne mer imøtekommende og villige til å gi konsesjon i grenselinjespørsmålet. De politiske rammebetingelsene ble endret. Det gjorde også prioriteringene i sovjetisk politikk. Økonomiske interesser ble tilsynelatende mer toneangivende enn de militærstrategiske i utformingen av nordområdepolitikken.¹⁵ På denne bakgrunn har det blitt hevdet at et «vindu ble åpnet» for løsning som partene likevel ikke benyttet seg av fullt ut.¹⁶ Men, det ble bevegelse i forhandlingene.

Formelle og uformelle møter har funnet sted i løpet av de 33 årene forhandlingene har pågått. Delelinjens plassering har blitt drøftet i stadig mindre formaliserte fora, hvor det i det siste tiåret dessuten er hyppigere kontakt mellom partene enn i forhandlingenes begynnelse.¹⁷ Videre har det russiske politiske system siden 1990-årene gjennomgått store endringer, i form av blant annet større fragmentering. Dermed er det sannsynlig at flere berørte parter er involvert i forhandlingene på russisk side nå enn tidligere.

3. DET OMSTRIDTE OMRÅDET

Mellom de to opprinnelige kravene, den norske midtlinjen og den russiske sektorlinjen, oppstår et omstridt område på omkring 176 000 km², hvor retten til ressursutnyttelse av hav og kontinentalsokkel er uavklart.

Det omstridte området utgjør mer enn 12 % av Barentshavet, og er for øvrig delt i to. Den ene delen strekker seg nordover fra 81 grader nordlig bredde i det nordøstre hjørnet av Svalbardkassen og dekker et areal på 20 000 km², jfr. figur 2. Den resterende delen på noe over 155 000 km² ligger øst-sørøst for Svalbardkassen og strekker seg sørover helt ned til det norsk/russiske fastlandet. Det omstridte området dekker et areal som tilsvarer Danmark, Sveits, Belgia og Nederlands til sammen, dvs. 45 % av Norges totale areal. Av dette området er det i første omgang det isfrie «gråsonetriangelet» på 60 700 km² mellom sektorlinjen i vest, midtlinjen i øst og avgrensningen av fastlandssonene på 200 mil i nord, som tiltrekker seg kommersiell og ressursmessig interesse (se figur 2).¹⁸ La oss se litt nærmere på ressurstilfanget i og omkring dette triangelet.

De årlige fiskefangstene i Barentshavet og det nordlige Norskehav er på over to millioner tonn. Disse fangstene har en førstehåndsverdi på rundt 15 milliarder kroner.¹⁹ Førstehåndsverdien av det fisket som ilandføres i de tre nordligste fylkene i Norge, var på 4,3 milliarder kroner i 2005.²⁰ Av dette uttaket tas mellom 40 og 50 % av de årlige norske fangstene og mellom 10 og 12 % av de russiske i Barentshavet. Som figur 3 viser, foregår en ikke ubetydelig del av dette

¹⁵ Åtland 2003:48.

¹⁶ Iver Neumann 1997.

¹⁷ Samtale med Fife, 5/9-2007.

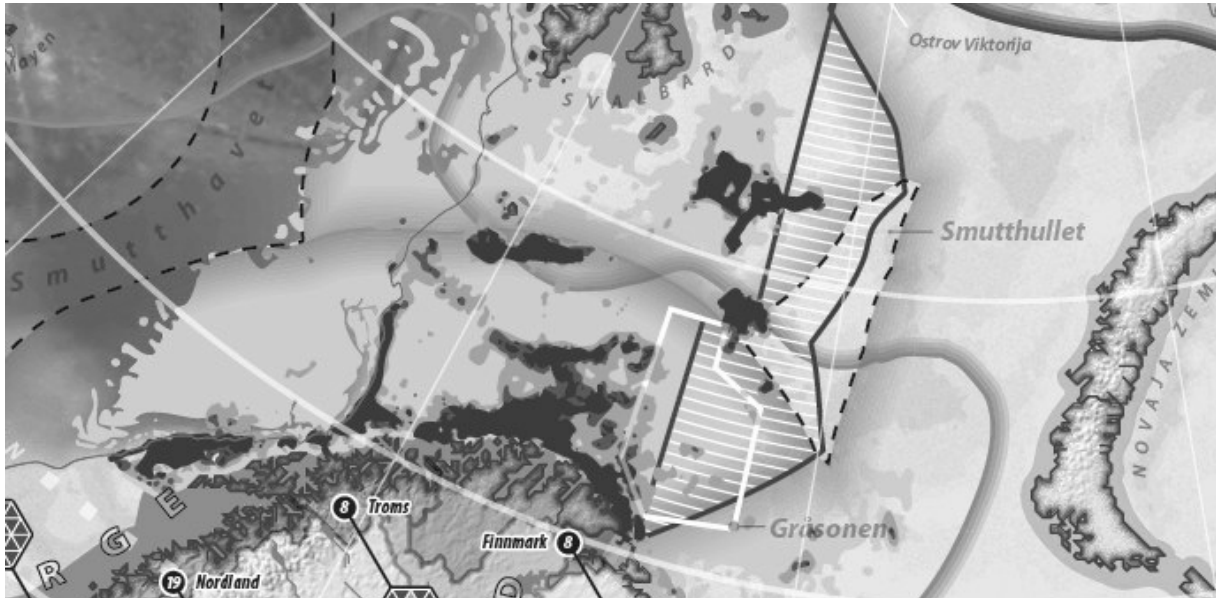
¹⁸ Begrepet «gråsonetriangelet» er ikke brukt i den offentlige debatten, men benyttes her for å skille det fra begrepet Gråsonen som dekkes av Gråsonavtalen av 1978. Som det fremgår senere i dette notatet, omfatter Gråsonen bare deler av gråsonetriangelet, samt deler av ubestridt norsk og russisk sone.

¹⁹ Finstad & Hoel 2004:459.

²⁰ St. mld.nr. 8 (2005-2006):41.

fisket i og omkring gråsonetriangelet. Den biologiske ressursrikdommen i det aktuelle området er derfor en viktig komponent i forhandlingene.

Figur 3: Fiske i Barentshavet. De sorte og grå feltene representerer henholdsvis høy og medium grad av fiskeriaktivitet.

© 2007 Ocean Futures

Man vet mindre om omfanget av de mineralske ressursene, men forventningene til dem er store. I henhold til russiske estimater befinner 25 % av Russlands oljereserver seg på sokkelen i Kara- og Barentshavet.²¹ Det er vanlig antatt at jo lenger øst man kommer på sokkelen i Barentshavet, jo større er sannsynligheten for å finne kommersielt interessante petroleumsforekomster. Et ofte sitert, men høyst usikkert anslag over ressursfordelingen mellom norsk og russisk sokkel i dette havområdet, er at den russiske delen har 20 ganger mer olje og 75 ganger mer gass enn den norske sokkelen.²² Dette er usikre tall basert på en relativt overflattisk vurdering av havbunnsgeologien. Det er imidlertid interessant å merke seg at Snøhvitfeltet på norsk side har 160 milliarder m³ påviste gassreserver, mens Shtokmanfeltet på russisk side har 2.536 milliarder m³. Den norske delen av Barentshavet er anslått til å romme 6 milliarder fat oljeekvivalenter.²³ Samtidig er det identifisert mange lovende strukturer på russisk sokkel og i det omstridte området, jfr. figur 4.²⁴ Representanter for norsk petroleumsindustri betrakter sannsynligheten for å finne store mengder gass i gråsonetriangelet som gode, men understreker samtidig at tilgjengelige data ikke tilfredsstillende *industristandard*. Det vil si at mer seismikk er nødvendig før noe mer sikkert kan sies om ressursenes kommersielle verdi og størrelse.

²¹ «Energy Strategy of Russia for up to 2020». Draft for the Government of the Russian Federation meeting on May 22, 2003, Moscow.

²² Hansson & Smith 2004.

²³ Utseth 2007.

²⁴ Sawhill 2005. Se også Østreng 2005.

Figur 4: Olje og gassforekomster i Russland. Kilde: Euro-Arctic Petroleum Society [www.euroarctic.no]

Forhandlingene mellom Norge og Russland dreier seg, med andre ord, om fordelingen av havarealer som er større i utstrekning enn flere europeiske nasjonalstaters flateinnhold. De rommer i tillegg rike forekomster av ressurser, mineralske så vel som biologiske, påviste så vel som forventede. Forhandlinger om slike størrelser krever tålmodighet. Utgangspunktet for begge parter er åpenbart at det er bedre å få til en god avtale enn en rask avtale. Slik spilles «god tid» inn som et kort fra begge sider i forhandlingene.

I utgangspunktet omfatter forhandlingene to delelinjer – én for kontinentalsokkelen og én for sonene. De ulike delene av omstridt område berøres forskjellig av forhandlingene. Størstedelen av disse farvannene er gjenstand for både *sokkel-* og *sone-* forhandlinger, mens resten utelukkende har med sokkelen å gjøre. La oss se litt nærmere på dette. Hele havbunnen i Barentshavet er folkerettslig å regne som kontinentalsokkel. Det innebærer at havbunnen i det 62 400 km² store «Smutthullet»²⁵ - som avgrenses av den norske og russiske økonomiske sonen og fiskevernsonen rundt Svalbard - er en del av en kontinuerlig sokkel som strekker seg fra det norsk/russiske fastlandet til dyphavet under isen nord for Svalbard. Havbunnen i Smutthullet er derfor en integrert del av de bilaterale *sokkel*forhandlingene. Vannmassene over sokkelen i det samme hullet er derimot ikke tema i *sone*forhandlingene. Det skyldes at Smutthullet ligger mer enn 200 nautiske mil fra de nærmeste landområdene - Novaja Zemlja, Svalbard og det europeiske fastlandet. Smutthullet er derfor å regne som internasjonalt farvann – et område hvor det åpne havs friheter gjelder uavkortet – og hvor verken norsk eller russisk jurisdiksjon kommer til anvendelse, jfr. figur 2. På 1990-tallet åpnet dette opp for et uregulert torskefiske som skapte konflikter mellom Norge og Russland på den ene side, og i særdeleshet Island på den andre. Uregulert fiske i Smutthullet bidrar således til å undergrave målsettingen om å sikre en bærekraftig fiskeriforvaltning for hele Barentshavet. Dette er i seg selv et stort problem, men ble i forhold til Island løst i en Smutthullavtale av 1999. Smutthullproblematikken angår likevel ikke delelinjeforhandlingene direkte.

²⁵ St. prp. nr. 74 (1998-1999).

I gråsonetriangelet er problemstillingen en annen enn i Smutthullet. Her søker partene å finne frem til enighet om en felles grense både for sokkel og sone for å skape så enkle og klare jurisdiksjonsforhold som mulig. Et slikt utfall vil redusere sannsynligheten for friksjoner, misforståelser og konflikt i et område hvor alle parter er best tjent med å bevare ro og stabilitet i forbindelse med ressursutnyttelsen.

3.1 Hva har man oppnådd så langt?

Ifølge offentlige uttalelser er det oppnådd midlertidig enighet om hvor delelinjen skal gå for rundt 80 % av de omstridte havområdene. Dette anslaget er usikkert. Estimatenes i tilgjengelig litteratur varierer mellom 84 og 75 %.²⁶ Representanter for norske myndigheter har ikke offentlig gitt uttrykk for en presis angivelse, men viser til at Norge og Russland har oppnådd større enighet om hvor koordinatene for delelinjen skal ligge i de nordlige enn i de sørlige delene av Barentshavet. Dette bildet ble riktignok noe modifisert i 2007 da partene undertegnet den såkalte *Varanger-avtalen* hvor de ble enige om plasseringen av en delelinje som strekker seg 70 kilometer nordover fra kysten. Denne avtalen viser fremgang i forhandlingene, men må samtidig vurderes i lys av at partenes prinsipielle krav i dette området var nokså like helt fra forhandlingene startet i 1974. Den uavklarte delen av omstridt område ligger således mellom det sørligste punktet på delingslinjen som kommer fra nord og det nordligste punktet på delingslinjen som kommer fra sør. Eksakt hvor dette området ligger, er bare kjent for en håndfull personer, men det dekker utvilsomt en vesentlig del av gråsonetriangelet.

Koordinatene for den omforente delingslinjen i nord er ikke offentliggjort. Det skyldes at enigheten på det nåværende stadium er *midlertidig*. For å få til enighet om hvor *hele* linjen skal gå, må partene ha fleksibilitet til å ta og gi mellom ulike områder gjennom hele forhandlingsløpet. Partene er med andre ord ikke enige om noe som helst før det er oppnådd enighet om *hele* linjetraseen og de øvrige elementene i en avtaleløsning. Denne fremgangsmåten gir løsningsmuligheter, men også utfordringer. Det eksisterer for eksempel ingen formel for hva en rimelig kompensasjon vil være i ett område for en konsesjon gitt i et annet. La oss anta at partene i prinsippet er enige om at en liten innrømmelse i det attraktive gråsonetriangelet vil resultere i en større motytelse i områder utenfor gråsonetriangelet. Likevel vil spørsmålet om hvor stort kompensasjonsområdet bør være, gjenstå. Løsningsfremstøt i gråsonetriangelet åpner dermed for nye og potensielt kompliserte forhandlinger i andre områder. Her står «ønsket om å bevare enigheten i nord» mot «behovet for å endre den». Forhandlingsrommet mellom ønske og behov i denne sammenheng er svært trangt.

Fraværet av enighet om koordinatene i gråsonetriangelet har på den annen side fremskyndet enighet om to tiltak som relaterer seg til ressursforvaltningen i området – *moratoriet av 1975* og *Gråsoneavtalen av 1978*.

3.1.1 Moratoriet av 1975

I de senere år har russerne tatt til orde for at partene bør oppheve moratoriet som ble innført i 1975 og systematisk undersøke omfanget og sammensetningen av ressursene i området *før* man trekker en endelig grenselinje. På russisk side finner man det lite rasjonelt å forhandle om deling av ressurser man ikke kjenner omfanget av. Dette ønsket er avvist fra norsk side, og

²⁶ Tamnes 1997, Elferink 1997.

begrunnet i en engstelse for at undersøkelser vil bekrefte hva de fleste tror: det mineralske ressurstilfanget er stort. En slik bekreftelse vil kunne skjerpe konkurransen om ressursene og ytterligere vanskeliggjøre forhandlingene. Den norske posisjonen er å unngå en *null-sums-konflikt* hvor den enes gevinst er den andres tilsvarende tap. På norsk side aksepterer man derfor en situasjon hvor begge parter har tilnærmet samme sannsynlighet for å tape og vinne uten at noen får vite utfallet før forhandlingene er sluttført og området har blitt gjenstand for ytterligere seismiske undersøkelser. Norske myndigheter antar for Barentshavet som helhet at bare 1 % av olje- og gassreservene er produsert til nå, og at mer enn 80 % av reservene fortsatt ikke er funnet.²⁷

3.1.2 Gråsoneavtalen av 1978

1. januar 1977 opprettet den norske regjering en økonomisk sone på 200 nautiske mil utenfor fastlandet. På samme tid opprettet Sovjetunionen en 200-mils sone basert på midlertidige bestemmelser som et «mottiltak» mot den norske etableringen. Først i 1984 vedtok den sovjetiske regjeringen en endelig lov om økonomiske soner.²⁸ I det tilstøtende området mellom de to lands soner i Barentshavet oppsto et område med overlappende krav på 60 700 km² – gråsonetriangelet. Dermed ble avgrensningsspørsmålet også aktualisert for sonene. I lys av denne utviklingen og av at sokkelforhandlingene mer eller mindre hadde gått i stå, innså begge parter at en midlertidig ordning for fiskeriene, som hadde lang fangsttradisjon i området, var nødvendig. Forhandlinger ble innledet, og i januar 1978 kom partene frem til enighet om den såkalte Gråsoneavtalen.²⁹

Avtalen dekker et geografisk område – den såkalte Gråsonen - som bare delvis faller sammen med gråsonetriangelet. Deler av gråsonetriangelet er utelatt i avtalen, mens områder som ligger utenfor triangelet, er inkludert. Området vest for sektorlinjen er for øvrig vesentlig større (ca. 23 000 km²) enn det tilsvarende området øst for midtlinjen (ca. 3 000 km²). Slik sett mangler avtalen geografisk balanse mellom de to landene og kan sies å være i geografisk favør av Sovjetunionen/Russland, som får adgang til fiskefelter med voksen bunnfisk vest for sektorlinjen. Avtalen sikrer tredjelandts fiskere adgang til dette området under forutsetning av at de har tillatelse enten fra Norge eller Sovjetunionen/Russland. Det heter videre i avtalen at Norge har jurisdiksjon over tredjelandts fartøyer som oppholder seg i gråsonen med norsk tillatelse, mens Sovjetunionen/Russland har jurisdiksjon over de fartøyene som fisker der under sovjetrussisk lisens. Norske myndigheter har konsekvent hevdet at dette systemet ikke er å betrakte som et *felles jurisdiksjonsarrangement*, men som et *regime med klare og atskilte ansvarsforhold*. Avtalen er virksom for ett år av gangen og har blitt fornyet årlig den 1. juli fra 1979 og frem til i dag. Et viktig poeng er at avtalen inneholder en klausul som presiserer at den ikke skal ha en prejudiserende virkning på partenes posisjon når det gjelder delelinjeforhandlingene. Derfor kan ikke russerne i juridisk forstand påberope seg den geografiske ubalansen i gråsonen som støtte for sektorlinjen. Gråsoneavtalen er på samme måte som koordinatene for delingslinjen i nord *midlertidig* og er forhandlet frem i påvente av en endelig delelinjeavtale. Selv om det har vært enkelte brudd på avtalen, er det likevel bred enighet om at Gråsoneavtalen i det store og hele har tjent begge lands fiskeriinteresser på en fornuftig og god måte (se nedenfor).

²⁷ Utseth 2007.

²⁸ Fleischer 1977: 210, Tresselt 1988:77.

²⁹ Kjølås 1978.

3.1.3 Betingelser for en løsning

Både moratoriet og Gråsonavtalen er etablert for å kunne håndtere de mest presserende utfordringene i omstridt område i overgangsperioden frem til tidspunktet for ratifikasjon av en avtale. Dette reiser spørsmålet om hvilke virkemidler partene forvalter i bestrebelsene på å nå frem til enighet om hele avgrensingsområdet. Fire juridisk-politiske faktorer eller virkemidler bidrar i særlig grad til å forme betingelsene for en løsning:

- Presisering av begrepet *spesielle omstendigheter*
- Definerings av delingslinjen som en *samarbeidslinje*
- Ønsket om å finne frem til en *helhetlig løsning*
- Politisk fortolkning av *rett og rimelighetskriteriet*

PRESISERING AV BEGREPET «SPESIELLE OMSTENDIGHETER»

Det er ikke holdepunkter for å anta at partene forhandler kun med utgangspunkt i tolkninger av internasjonale havrettsregler. Likevel er det rimelig å anta at forhandlingsresultatet må kunne forsvares ut fra folkerettens regler. Dette er ikke minst viktig for en liten stat som Norge, som generelt arbeider for å styrke folkerettens rolle i internasjonal politikk.

Som nevnt i det foregående, har rettsavgjørelser ved domstolen i Haag de senere år innsnevret begrepet «spesielle omstendigheter» til utelukkende å omfatte geografiske faktorer, så som *kystens form og lengde* samt *eksistensen av øyer og klipper*. Det domstolen her har gjort, er eksplisitt å trekke et skille mellom *permanente* og *ikke-permanente spesielle omstendigheter*. De ikke-permanente omstendighetene, som er rettsstridige, refererer til faktorer som skifter over tid og med den politiske og økonomiske utviklingen, mens de permanente omstendighetene, som er juridisk bindende, viser til varige geografiske trekk ved en region. Dette skillet er viktig. En avtale basert på ikke-permanente omstendigheter kan i teorien bli sagt opp av en av partene under henvisning til at omstendighetene har skiftet, mens de permanente spesielle omstendighetene skaper grunnlag for *varige* avtaler.

Det er derfor grunn til å anta at den internasjonale rettsutvikling har gitt klargjørende rettesnorer for hva som oppfattes som en rett og rimelig løsning. Her må man anta at partene tar utgangspunkt i en provisorisk midtlinje som vil bli korrigert for varige, særskilte omstendigheter. Avvikene fra en midtlinje kan imidlertid også skje med utgangspunkt i andre og mer politisk betingede faktorer.

DELELINJEN SOM SAMARBEIDSLINJE

Internasjonal havrett definerer en delelinje i havet som en ressursgrense mellom berørte nabostater. I denne betydningen er begrepet vidt akseptert av de stater som har ratifisert FNs Havrettskonvensjon av 1982. Likevel er det slik at begreper fortolkes og oppfattes i lys av rådende politiske omstendigheter. Under innflytelse av den kalde krigen ble begrepet «ressursgrense» av mange oppfattet som negativt ladet og forstått som et null-sums-spill mellom konkurrerende politiske samfunnssystemer. Denne oppfatningen stimulerte ikke kompromissviljen verken hos Norge eller Sovjetunionen. Forhandlingene gikk derfor mer eller mindre i stå i lange perioder. I de senere år har man i økende grad erstattet begrepet «ressursgrense» med «*samarbeidsgrense*» for å understreke at delelinjen ikke er et hinder, men en forutsetning for utvidet fremtidig ressurs-samarbeid. Denne endringen innebærer at partene er

innstilt på å ta del i lete- og utvinningsaktiviteter på hverandres sokkel, og at petroleumsstrukturer som strekker seg på tvers av en fremtidig delelinje kan og vil bli utnyttet i fellesskap slik tilfellet er mellom statene i Nordsjøen. Her tones konkurranseelementet ned til fordel for samarbeidsløsninger. Betydningen av samarbeid ble klart formulert også i *Felleserklæringen mellom Vladimir Putin og Kjell Magne Bondevik av 12. november 2002*, hvor det i punkt 6 heter at «En [delelinje-]avtale vil ytterligere styrke samarbeidet i fiskerisektoren...», og at «.. arbeidet med mulige modaliteter for samarbeid i petroleumssektoren i det området som skal avgrenses» skal videreføres. President Putins utsagn i 2005 om at Norge og Russland er strategiske partnere i olje- og gassvirksomheten i nordområdene, er et uttrykk for det samme. Avtalen mellom Gazprom og StatoilHydro som ble undertegnet i oktober i år, er en konkretisering av denne tankegangen.

På denne bakgrunn kan det fortone seg som noe overraskende at utenriksminister Sergej Lavrov i 2004 ifølge pressen tok til orde for at Russland ønsker å opprette et fellesstyre med Norge i omstridt område, som etter Lavrovs oppfatning bør åpnes for norske og russiske selskaper *før* en avtale foreligger.³⁰ Denne tanken er fremsatt gjentatte ganger fra sovjetisk og russisk side og er like konsekvent avvist fra norsk side. Den står dessuten i motsetning til innholdet i den norsk/russiske Felleserklæringen som utelukkende referer til at partene ønsker «samarbeid» og til at «området... skal avgrenses». Hvordan så forklare disse tilsynelatende divergerende oppfatningene? I fortolkningen av russisk utenrikspolitikk er det et problem at medlemmer av den russiske regjeringen tidvis uttaler seg i ulik retning om innholdet i politikken på ett og samme område. Inntil det foreligger en utvetydig avklaring i hvert enkelt tilfelle, er det derfor rimelig å benytte rangeringen mellom de involverte ministre som kriterium for å avgjøre hva politikken er og ikke er. I vårt tilfelle står Felleserklæringens innhold - som har Putins underskrift - i motsetning til Lavrovs utspill. Slik sett gir Felleserklæringen det mest autoritative uttrykket for rådende offisiell russisk politikk i omstridt område. Dessuten ligger det en ekstra binding i det faktum at politikken innhold er nedfelt i et bilateralt dokument mellom naboer. I tillegg kommer at kildegrunnlaget for Lavrovs utspill ikke nødvendigvis er presist. Betydningen av utspillet bør derfor nedtones vesentlig.

ØNSKET OM Å FINNE EN HELHETLIG LØSNING

I Felleserklæringen er partene enige om å legge en *helhetlig tilnærning* til grunn i fellesbestrebelsene på å finne frem til en endelig dele- og samarbeidslinje. Det er også enighet om at denne tilnærmingen skal omfatte «alle relevante elementer, inkludert fiske, petroleumsvirksomhet og forsvarsinteresser». Referansen til «alle relevante elementer», og ikke minst «forsvarsinteresser», leder tanken hen på at denne tilnærmingen, som er politisk begrunnet, kompenserer for bortfallet av de ikke-permanente omstendighetene som Sovjetunionen tidligere påberopte seg. Her har den folkerettslige presiseringen blitt kompensert med at partene er enige om at «alle relevante interesser» skal vektlegges. Hvilke interesser det her er snakk om, presiseres imidlertid ikke fullt ut i Felleserklæringen. Kun forsvars-, økonomiske og petroleumsinteresser nevnes eksplisitt blant de relevante elementene. I prinsippet innebærer det at partene står fritt til å inkludere de interessene de selv må finne politisk relevante. Det vil blant annet si at enkelte av de ikke-permanente omstendighetene som Haag-domstolen ikke anser som relevante, kan inviteres inn i forhandlingsvarmen igjen via en politisk begrunnet tilnæringsmåte. Blant annet innebærer dette at forsvarsinteresser som

³⁰ Aftenposten 2004.

tilhører kategorien ikke-permanente omstendigheter, kan påvirke sluttresultatet tiltross for at de ikke hører til de permanente omstendighetene. Det er derfor grunn til å anta at partene forhandler ut fra en felles plattform for å få til en sikkerhetspolitisk tillitskapende delelinje i området. Slik påvirker sikkerhetspolitiske momenter plasseringen av en delelinje som i folkerettslig forstand utelukkende angår deling av ressurser.³¹ I en lang fase av forhandlingene var dette det sovjetiske utgangspunktet. Det jussen begrenser, kan politikken et stykke på vei kompensere for.

Partenes vilje til samarbeid begrenses ikke bare til det som berører fastsettelsen av delelinjen, men utvides funksjonelt og geografisk til også å gjelde store deler av Barentshavet. I punkt 4 i Felleserklæringen heter det at partene «understreker betydningen av å videreutvikle det brede samarbeidet på områdene miljøvern og økologisk sikkerhet, herunder atomsikkerhet, i første rekke i nordområdene og i Arktis, og behovet for maksimal utnyttelse for dette formål av bilaterale samarbeidsordninger». Den norske part hilser dessuten «...velkommen fortsatt russisk næringsvirksomhet på Svalbard som en naturlig og viktig del av aktivitetene på øygruppen». Med andre ord: delelinjen står ikke lenger i veien for et funksjonelt og geografisk samarbeid verken i det som i dag er omstridt område eller i nordområdene generelt. Slik gir strategien om å nå frem til en helhetlig løsning troverdighet til ønsket om å etablere en samarbeidslinje og omvendt.

RETT OG RIMELIGHETSPRINSIPPET

Som diskutert tidligere, skal avgrensning av 200-mils økonomiske soner og kontinentalsokler skje ved avtale mellom partene basert på kriteriet «equitable solution», altså en *rett og rimelig* løsning. Definisjonskriteriet i konvensjonen synes å gi liten objektiv veiledning for hvor en delelinje skal plasseres mellom stater. Ser man bort fra regionens geografiske faktorer, kan linjen i prinsippet trekkes hvor som helst under forutsetning av at begge parter oppfatter den som rimelig. I dette perspektivet vil midtlinjen bare være én av flere delingsmetoder for å oppnå et rett og rimelig resultat.³² Som diskutert tidligere, kan ikke rimelighetsvurderingen foretas løsrevet fra den omfattende internasjonale rettspraksis som er utviklet de senere årene. Samtidig gir folkeretten et spillerom for at løsningen bygger på forhandlinger om hva som er politisk ønskelig og mulig i det enkelte tilfelle.

3.2 Hvilken løsning er sannsynlig?

Partene har etter sigende forlatt sine opprinnelige standpunkter til fordel for en kompromissløsning i løpet av disse årene. Det innebærer at Norge er villig til å fravike midtlinjekravet og at russerne ikke lenger står like steilt på sektorlinjen.³³ Russerne synes også å ha avfunnet seg med at opprettelse av et fellesstyre i gråsonetriangelet ikke lenger er aktuell politikk. Slik sett er partene tilsynelatende enige om at den endelige løsningen er å finne i en delelinje som trekkes et eller annet sted mellom midtlinjen og sektorlinjen, basert på havrettens krav om at løsningen skal oppfattes som *rett og rimelig* av begge parter. Ved forhandlingenes begynnelse i 1974 tok Sovjetunionen det prinsipielle standpunkt at det ikke *fantas* noe omstridt område øst for sektorlinjen.³⁴ På bakgrunn av dette er det grunn til å fremheve at fremgangen i

³¹ For en diskusjon av grensens sikkerhetspolitiske plassering, se Bergesen et al. 1987.

³² Østreng 1999:9.

³³ Dragnes 1998.

³⁴ St.prp.nr. 70 (1977-1978).

forhandlingene har vært stor. Det utestående spørsmålet er hvor partene vil legge den endelige linjetraseen. Utover at den mest sannsynlig vil ligge et sted mellom sektor- og midtlinjen, er det vanskelig å si noe konkret om hvordan blant annet sikkerhetspolitiske og geografiske faktorer vil påvirke forhandlingsutfallet. Her vil den politisk begrunnede helhetstilnærmingen sannsynligvis korrigere for den juridiske innsnevringen av begrepet spesielle omstendigheter. På den annen side, hvis linjen skal oppfattes som rimelig av begge parter, må glidningen vestover være moderat.

4. HVORFOR ER IKKE DELELINJESPØRSMÅLET LØST?

I det store og hele bærer altså forhandlingene preg av fremgang, dog uten at en endelig grenselinje er fastlagt. Flere forhold kan tenkes å forklare dette, hvor i hovedsak følgende tre har dominert den offentlige debatt: *sikkerhets- og ressurspolitiske forhold, problematisk forhandlingsklima i Øst/Vest sammenheng, samt det sovjetiske ønsket om fellesstyre av omstridt område*. Samlet sett kan ovennevnte forhold delvis forklare hvorfor forhandlingene ikke er avsluttet, men de synes ikke utfyllende.³⁵ En supplerende forklaring ses i partenes tilsynelatende relative tilfredshet med dagens tilstand. Gjentatte uttalelser – og det faktum at forhandlingene har vart i 33 år – gir inntrykk av at verken Norge eller Russland har hastverk, hvilket begge parter har bekreftet ved flere anledninger:

*«Delelinjen er på agendaen. Vi fortsetter samtalen. Men vi har ingen hast».*³⁶

*«Begge parter vil ta den tiden de behøver for å komme frem til en løsning».*³⁷

At partene – i det minste til nå – ikke synes å ha hatt dårlig tid kan også ses i sammenheng med at en rekke avtaler allerede regulerer situasjonen i omstridt område på en relativt tilfredsstillende måte. Det dreier seg om avtaler eller stilltiende samtykke vedrørende petroleum, fiske, sjøsikkerhet og miljø.

Det kan tenkes at en løsning på konflikten ikke har hastet fordi verken Norge eller Sovjetunionen/Russland har hatt umiddelbare behov for nye utvinningsområder for petroleum. Gjennom det midlertidige moratoriet er partene sikret at det ikke foregår petroleumrelatert aktivitet i omstridt område, riktignok såfremt avtalen overholdes. Imidlertid er produksjonen på norsk sokkel ventet å falle med i overkant av 20 % de neste 20 årene.³⁸ Nødvendigheten av nye utvinningsområder for den norske petroleumsbransjen er derfor større i dag og kan føre til at avklaring i grenselinjespørsmålet er mer presserende nå enn tidligere, jfr. avsnitt 5.1 nedenfor.

De uløste juridiksjonsproblemene kunne resultere i større grad av ineffektiv og uheldig ressursforvaltning enn den vi faktisk ser for omstridt område. Den blandete norsk-russiske fiskerikommisjon fastsetter kvoter og fordeler disse i Barentshavet og bidrar dermed til at fisket – i det minste i prinsippet – finner sted innenfor bærekraftige rammer, som tilfredsstillende for begge parter. I tillegg har man med Gråsoneavtalen unngått at fiske foregår under uklare

³⁵ For en nærmere diskusjon av disse forholdene, se Prydz 2007.

³⁶ Utenriksminister Andrej Kozyrev, Nordlys 1994.

³⁷ Rolf Einar Fife, NTB 2005.

³⁸ Oljedirektoratets ressursrapport 2007.

omstendigheter. Fiskerireguleringen har sørget for at ressursene forvaltes på en forsvarlig måte.³⁹

I 1988 inngikk Norge og Sovjetunionen en avtale om å koordinere redningstjenesten i Barentshavet, som siden er fornyet med Russland.⁴⁰ Omstridt område er dekket av avtalen. Der uavklarte jurisdiksjonsforhold kunne medført usikkerhet omkring ansvarsforhold, er det gjennom avtalen klargjort normer for hvordan eventuelle uhell skal håndteres.

Endelig kan det tenkes at en uavklart grense også kunne medføre uvørenhet i næringsaktivitet i og omkring Barentshavet. Imidlertid er det gjennom et bilateralt miljø samarbeid mellom partene nedfelt prinsipper om bærekraftig utvikling for virksomhet i området. Barentssamarbeidet, som omtales senere i notatet, tar opp miljøspørsmål i nordområdene, og «Overenskomsten mellom kongeriket Norges regjering og den russiske føderasjons regjering om samarbeid på miljøvernområdet» har gitt grunnlaget for den blandete norsk-russiske miljøvernkommisjon fra 1988.

Reglene, prinsippene og normene som er nedfelt i disse avtalene gjelder også i omstridt område. Fraværet av en delelinje er med andre ord ikke det samme som fravær av regulering.⁴¹ Et overordnet mål med nasjonale jurisdiksjonsområder er ønsket om nettopp klare ansvarsområder. Barentshavets fiskeressurser forvaltes for eksempel effektivt uten en grenselinje. Kostnadene ved at forhandlingene har dratt ut i tid har derfor vært relativt begrensede for begge parter. Slik sett har omstridt område et rimelig effektivt regime allerede.

La oss se hvordan enkelte sentrale aktører med interesser knyttet til omstridt område ser på dette spørsmålet.

5. DELELINJEN OG AKTØRENE

Nedenfor presenteres enkelte aktørperspektiv som er basert på samtaler med representanter fra henholdsvis Oljeindustriens Landsforening (OLF), Norges Fiskarlag og World Wildlife Fund (WWF). Formålet med disse er å vise hvilke vurderinger sentralt plasserte personer i disse organisasjonene har når det gjelder forholdet mellom sektorens interesser og det uavklarte delelinjespørsmålet i Barentshavet - i fortid, nåtid og fremtid. Det bør bemerkes at intervjuobjektene har uttalt seg dels på egne og dels på organisasjonenes vegne. Fiskeriperspektivet dekker Fiskarlagets offisielle synspunkter, mens miljøperspektivet er utarbeidet på bakgrunn av WWFs synspunkter på ressursforvaltningen i nordområdene. Industriperspektivet er derimot basert på respondentens personlige oppfatninger.

³⁹ Hoel 2005:85.

⁴⁰ «Avtale mellom Kongeriket Norges regjering og regjeringen i den russiske føderasjon om samarbeid ved ettersøkning av savnede og redning av nødstedte mennesker i Barentshavet» (www.lovdata.no)

⁴¹ Prydz 2007:69.

5.1 Et industriperspektiv⁴²

De uavklarte delelinjeforhandlingene har til nå ikke påvirket industriens interesser i Barentshavet i nevneverdig grad. Dette kan imidlertid endre seg i nær fremtid. Reduksjonen i produksjonen på norsk sokkel har de siste fire årene vært på rundt 10 %. Dessuten er det ikke gjort store funn på norsk sokkel siden 1997.⁴³ Når de store utbyggingsaktivitetene på Snøhvit og Ormen Lange om noen år avsluttes, er det ingen nye utbyggingsprosjekter som står på vent. Produksjonsutviklingen og funnraten på norsk sokkel står, etter industriens oppfatning, tilbake å ønske. Norsk petroleumsnæring er derfor inne i en kritisk fase hvor behovet for å få åpnet en større del av sokkelen i Barentshavet for lete- og produksjonsvirksomhet er økende. For å kunne opprettholde dagens produksjonsnivå er det nødvendig å kartlegge og finne nye petroleumsressurser, særlig i området fra Lofoten/Vesterålen og nordover til Barentshavet Nord, hvor 35 % av de totale, uoppdagede ressursene på norsk sokkel forventes å ligge.⁴⁴ For å stoppe produksjonsnedgangen og øke funnraten er det viktig å få kartlagt nye petroleumsprovinser. Det presiseres imidlertid at OLF har hatt større fokus på Barentshavet Nord enn på omstridt område fordi det er opp til norske myndigheter alene å avgjøre hvilke områder som skal åpnes for leting på ubestridt norsk sokkel. Det påpekes imidlertid at 2010 vil være et viktig år i denne sammenheng. Endrer ikke norske myndigheter forvaltningsstrategien for sokkelen utenfor Lofoten og Nord-Norge, vil omstridt område kunne få større betydning for oljeindustrien enn det har i dag. Omstridt område er en potensielt interessant petroleumsprovinns for norsk industri, ikke minst i lys av oppfatningen om at sokkelområdene i den østlige delen av Barentshavet er mer lovende enn dem i vest.

Industriens behov for nye områder berører også de økonomiske og sysselsettingsmessige ringvirkningene på land. I den grad norske myndigheter ikke åpner nye områder for leting, inklusive omstridt område, vil de økonomiske ringvirkningene på land kunne bli tilsvarende skadelidende. Det er en organisk sammenheng mellom utviklingen av ulike petroleumsprovinser i nordområdene. Politiske beslutninger fattet for ett område får konsekvenser for hva industrien gjør i andre områder og omvendt. I den grad norsk industri ikke gis tilstrekkelige gode arbeidsbetingelser på norsk sokkel, må den se seg om etter muligheter i andre og fremmede farvann.

Når det gjelder foretrukne løsninger, vil en samarbeidssone - enten på begge sider av en delelinje eller inkludering av hele eller deler av omstridt område - være hensiktsmessig sett fra industriens synsvinkel, ikke minst for å få fortgang i kartleggingsarbeidet. Et slikt arrangement ville dessuten kunne sikre norsk industri adgang til hele sokkelen i omstridt område, også til den potensielt mest attraktive delen i øst.

Fra et industrisynspunkt er det nyttig at partene i økende grad omtaler delelinjen som en samarbeidslinje. Dette kan bidra til at norsk industri lettere kommer i inngrep med prosjekter på russisk side av grensen. Generelt er en avklaring av hvor delingslinjen skal gå langt å foretrekke fremfor at spørsmålet forblir uløst i lang tid fremover. Det industrien i første rekke har behov for, er at den løsningen partene faller ned på, er *forutsigbar* med stabile og varige

⁴² Dette avsnittet er basert på samtale med Direktør for næring og miljø i Oljeindustriens Landsforening, Lars Arne Ryssdal 16/10-07.

⁴³ OLF [online].

⁴⁴ St.meld.nr. 8 (2005-2006):36.

rammebetingelser for langsiktig industriell planlegging. Det uttrykkes generelt stor tillit til at den norske strategien i forhandlingene med Russland vil sikre norske interesser generelt og olje- og gassindustriens spesielt.

5.2 Et fiskeriperspektiv⁴⁵

Gråsoneavtalen av 1978, som dekker store deler av gråsonetriangelet, var et helt nødvendig tiltak for å redusere omfanget av uregulert og ulovlig fiske. Forhandlingene for å finne frem til en delelinje har derfor ikke påvirket næringens interesser vesentlig. Snarere tvert om, de langvarige forhandlingene og innføringen av forvaltningsregimet som kommer til uttrykk i Gråsoneavtalen og de årlige forhandlingene i Den blandete norsk-russiske fiskerikommisjon, har tatt rimelig godt vare på norske fiskeriinteresser. Regimet for fordeling av kvotene blir stadig bedre og har redusert konfliktpotensialet i området over tid. Det innebærer på den annen side ikke at regimet er fullkomment. Fortsatt foregår det ulovlig og uregulert fiske både i Gråsonen og i Smuthullet som undergraver det regionale forvaltningsregimet og kravet til at bestandene skal beskattes på en bærekraftig måte. Det ulovlige overfisket er det i første rekke tredjeland og enkelte russiske selskaper som står for. Det fremheves samtidig at russiske og norske myndigheter, samt de to lands fiskeriorganisasjoner, langt på vei er på samme linje når det gjelder forvaltningen av fellesbestandene. Ressursforvaltningen karakteriseres som profesjonell. På denne bakgrunn er det beklagelig at den norske kystvakten har fått beskåret sine operative ressurser i forslaget til statsbudsjett for 2008. For å komme UUU-fisket (Urapportert, Uregulert og Ulovlig) til livs trenger man en opptrapping av bevilgningene til Kystvakten, ikke nedtrapping.

Hva angår delelinjen, er dette et tema som ikke har opptatt Norges Fiskarlag i særlig stor grad. Hvis man ser bort fra UUU-fisket, ivaretar dagens ordning fiskernes interesser på en rimelig god måte. Derfor er spørsmålet om traseen for delingslinjen i første rekke et anliggende for norske myndigheter, og et spørsmål som har kommet i skyggen av Gråsoneavtalen.

Når det gjelder ressursituasjonen i disse kystnære farvannene, blir den etter norsk oppfatning bedre dess lenger vest i havet man kommer (som nevnt, er situasjonen den motsatte for petroleumsressursene). Det er i vest man har den voksne fisken, og det er her Gråsonen brer seg inn på ubestridt norsk sone med et område som er vesentlig større enn det området Gråsonen dekker på ubestridt russisk sone. Utformingen av sonen følger således fiskens utbredelsesområde. Norske fiskere har derfor prøvd å overtale sine russiske kollegaer til å fiske mer i de vestlige områdene av Gråsonen for å beskytte gyte- og oppvekstområdene i øst. Her har man bare lyktes i begrenset forstand fordi det russiske konsumpsjonsmønsteret avviker fra det norske. I Russland spiser man hovedsakelig den lille steketorsken, mens markedet i Norge foretrekker den store koketorsken. Hadde man fått endret mønsteret på russisk side ville det vært en stor gevinst for fiskeriforvaltningen i Barentshavet som helhet.

Det er en klar oppfatning i fiskerisegmentet at andre interesser så som utenrikspolitikk og forsvarsbehov historisk har hatt prioritet i dette området fremfor forvaltningen av de levende ressursene. Man mener imidlertid at man ser enkelte tegn til endring i denne sammenheng og at

⁴⁵ Basert på samtale/intervju med følgende representanter for Norges Fiskarlag: Avdelingsleder Torleif Paasche, Rådgiver FoU Aslak Kristiansen og tillitsvalgt Øyvind Mårvik, 24/10-07 i Norges Fiskarlag, Trondheim.

fiskeriinteressene i dag og i fremtiden makter å gjøre seg mer gjeldende regionalt enn de har gjort tidligere. I dag er fiskeriinteressene mer «truet» av olje- og gassindustrien enn av forsvaret. Særlig er man engstelig for konsekvensene av at olje- og gassindustrien skal rykke inn i noen av verdens rikeste gyte- og oppvekstområder. Det fremheves også at havforskerne får større gjennomslag for sine bestandskalkyler enn fiskerne får for sine vurderinger av bestandene. Problemet, slik fiskerne ser det, er at forskerne setter sin *føre-var-grense* for fangstvolumet for lavt i forhold til hva bestandene kan tåle av beskatning for å sikre seg selv ryggdekning i forhold til myndighetene. Det å kunne kvantifisere sine råd til myndighetene gir en følelse av objektivitet som ikke nødvendigvis stemmer overens med den virkeligheten fiskerne opplever. Forskerne har vært «fiskerinæringens sporhunder og bidratt til å leite opp fisken, slik at fiskerne kunne øke sitt fangstutbytte. Nå (blir) de i stedet hovedsaklig vakthunder på vegne av de svake og ubeskyttede ressursene i havet, med front mot den internasjonale fiskeflåtens umettelige behov for fangster som kunne dekke opp for den investerte kapitalen».⁴⁶

5.3 Et miljøperspektiv⁴⁷

Mens oppheving av moratoriet i omstridt område er ønskelig fra petroleumsnæringen i Norge, er naturvernorganisasjonen WWF av en annen oppfatning. Forbudet mot petroleumsleting og – utvinning konstateres å være en effektiv blokkering av en type industri som kan få uheldige konsekvenser for et sårbart miljø og som bidrar til en ytterligere forverring av klimasituasjonen. Utover dette har WWF verken i Norge eller Russland et offisielt standpunkt med hensyn til delelinjespørsmålet. Organisasjonen påpeker viktigheten av at havområder som er omstridt, uansett må forvaltes og kontrolleres slik at aktiviteter som UUU-fiske, ikke foregår. Den har imidlertid uttrykt sin tilfredshet med status quo hvor man er svært fornøyd med dagens løsning som sikrer en forvaltning av fiskeriene i det omstridte området.

Hva løsningen på spørsmålet nå måtte bli, er det i et miljøperspektiv vesentlig at visse høye miljøstandarder legges til grunn dersom petroleumsutvinning skulle bli aktuelt. Dette inkluderer en vurdering av om hele eller deler av dagens omstridte område bør gis permanent beskyttelse mot petroleumsutvinning av hensyn til viktige oppvekstområder for fisk eller andre naturressurser.

Imidlertid betraktes dagens forhandlingsfokus på petroleumsressursene snart å være utdatert fra WWF-representantens side, og at det om 5-10 år vil være en annen debatt enn fordelingen av hydrokarbonressurser og utvinningen av disse som vil gjelde. Gitt klimaendringene verden står overfor, ventes eksempelvis ulike former for miljøskatter og -avgifter å bli så høye at utvinning i nordområdene uansett ikke vil bli lønnsomt og dermed uaktuelt. Videre antar WWF-representanten at klimapolitikk vil bli så styrende i nær fremtid at norske myndigheter og norsk petroleumsindustri i mindre grad kan fokusere på petroleumsenergi og heller må satse på andre, alternative energikilder. «Oljelobbyen bør nå innstille seg på varige arealbegrensninger», skrev WWF Norges generalsekretær i VG og etterlyser petroleumsfrie områder blant annet i Barentshavet.⁴⁸

⁴⁶ Kristensen & Hallenstvedt, 2005: 182.

⁴⁷ Avsnittet er basert på samtale med Maren Esmark, koordinator for havmiljø i WWF, 22/10-07.

⁴⁸ 20.mars 2006.

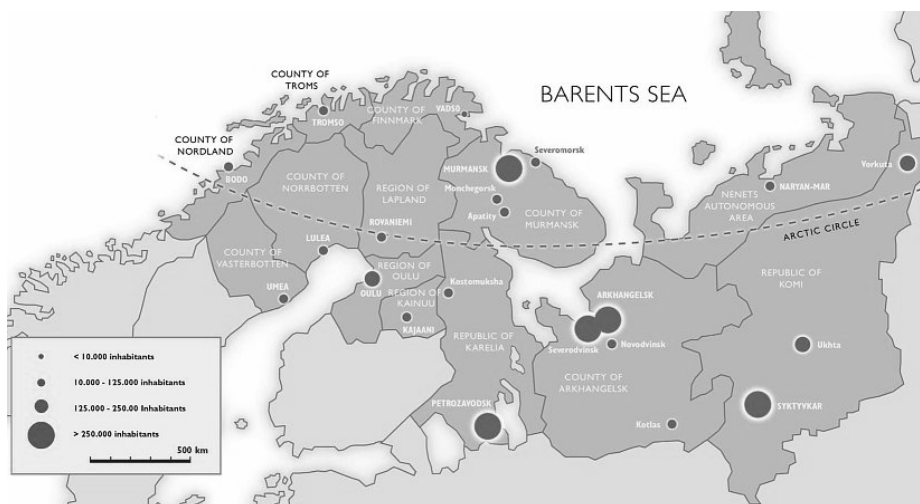

Det verst tenkelige utfallet av grenselinjetvisten i et miljøperspektiv er at de eksisterende bilaterale avtaler for fiskeriforvaltning ikke videreføres når en delelinje fastsettes. I det store og hele oppfatter WWF at forvaltningen av bestandene i Barentshavet fungerer relativt godt sammenlignet med en rekke andre internasjonale fiskeriregimer. Det er en viss uenighet mellom WWF og Fiskarlaget når det gjelder forskernes rolle. WWF er skuffet over at ICES (The International Council for the Exploration of the Sea) ikke tydeligere kommuniserer behovet for kraftige kutt i kvotene når det foregår et omfattende ulovlig fiske. Forskere konkluderer med at forvaltningen av de norsk-russiske fiskeressursene i 1990-årene har vært forholdsvis vellykket.⁴⁹ På den annen side er det naturlig å forvente at arbeidet som allerede er nedlagt i fastsetting og fordeling av kvoter, vil fortsette også når delelinjeforhandlingene avsluttes – selv om altså Gråsoneavtalen som forvaltningselement som sådan vil utgå.

Den uavklarte delelinjen har konsekvenser langt utover det omstridte området. Den påvirker indirekte også utviklingen i den Euro-arktiske Barentsregionen (BEAR).

5.4 Det omstridte området og Barentssamarbeidet

Da de fire utenriksministrene fra Russland, Finland, Norge og Sverige 11. januar 1993 opprettet den Euro-arktiske Barentsregionen gjennom *Kirkenes-erklæringen*, var partene enige om at samarbeidet skulle forankres i de 8 nordligste fylkene⁵⁰ i regionen. Siden oppstarten i 1993 har 5 nye fylker⁵¹ sluttet seg til samarbeidet som nå i alt omfatter 13 fylker (se figur 5). Med denne utvidelsen dekker Barentsregionen i dag et areal på 1 755 000 km², som er tre ganger større enn Frankrikes totale landområde. I tillegg huser regionen en befolkning på noe i underkant av 6 millioner mennesker.

Figur 5: Barentsregionen BEAR. <http://www.barentsinfo.fi/barentsmap.htm>

⁴⁹ Hønneland 2003:23.

⁵⁰ Finnmark, Troms og Nordland i Norge, Murmansk, Arkangelsk og Karelen i Russland, Lappland i Finland og Norrbotten i Sverige.

⁵¹ Siden 1993 har følgende regioner/fylker sluttet seg til samarbeidet: Nenets og Komi i Russland, Oulu og Kainuu i Finland og Västerbotten i Sverige.

Formålet med BEAR er å utvikle relasjoner på tvers av regionen gjennom folk-til-folk samarbeid innenfor kultur, forskning, undervisning, velferd og ikke minst økonomi, ressursutnyttelse og handel. Den overordnede økonomiske målsettingen er å styrke og videreutvikle regionens økonomiske vekstpotensial basert på regionens egne forutsetninger, initiativ, ressurser og kompetanse. Det langsiktige målet er å omdanne regionen fra å være en transnasjonal periferi til å bli en økonomisk vekstregion som kan tiltrekke seg interesse og investeringer fra storindustrien i andre regioner.⁵²

Samarbeidet i Barentsregionen omfatter i første rekke virksomhet på land, mens Barentshavet bare er inkludert når det gjelder miljøvern. Denne begrensningen skyldes at Norge og Russland ikke er enige om hvor delelinjen skal gå mellom de to land i det omstridte området. Etter norsk oppfatning kan uavklarte jurisdiksjonsforhold i attraktive ressursområder skape konflikt og sette BEAR i fare. Norge har derfor gjort det klart at en avtale om delelinjen må være på plass *før* man eventuelt knytter Barentshavet nærmere til BEAR. Begrepet «en nærmere tilknytning» vil i prinsippet kunne ta flere former *I)* En mer aktiv og bevisst utnyttelse av Barentshavet for å skape økonomiske ringvirkninger på land (jfr. forslaget om Pomorsonen, se nedenfor), *II)* en utvidelse av Barentssamarbeidet til å omfatte flere saksområder til havs enn miljø, for eksempel økonomi, samt *III)* full formell inkludering av Barentshavet på alle relevante saksområder i samarbeidet mellom Barentsfylkene. Vi vil her ikke ta stilling til hvilken grad av inkludering som er mest hensiktsmessig. Spørsmålet har mange og kompliserte sider som krever en separat vurdering og utredning. Men uansett hvilken tilknytningsform man velger, er hensikten med alle å utnytte Barentshavets potensialer, ikke minst de økonomiske, for å fremme utviklingen i og av Barentsregionen.

Barentsregionen har store landbaserte ressurser i form av produktiv skog og store mineralforekomster. Til tross for dette har verdiskapningen mellom fylkene i området vært beskjedent og på ingen måte stått i forhold til forventningene. Tidligere utenriksminister Jan Petersen sier det slik:

*«Det økonomiske samarbeidet [i Barentsregionen] har vært den sektor hvor det har vært vanskeligst å få til konkrete resultater».*⁵³

De investeringene som er gjort og den produksjonen som foregår på petroleumssiden i Nordvest-Russland, har i stor grad kommet de russiske fylkene til gode, men i liten grad gitt ringvirkninger til nytte for hele regionen på tvers av grensene.

Årsakene til at de økonomiske forventningene ikke er innfridd, er mange og sammensatte. Av de forhold som har vært trukket frem som forklaring, er slike ting som tungrodd byråkrati, grensepasseringsproblemer, økonomiske kulturkollisjoner, mangelfull infrastruktur og sist, men ikke minst, fravær av store økonomiske lokomotiver. Flere av disse problemene søker man å løse politisk, så som tungrodd byråkrati og grensepasseringsproblemer, men det er rimelig å anta at disse i noen tid fremover fortsatt vil påvirke det økonomiske aktivitetsnivået i hele regionen.

⁵² Stoltenberg 1992.

⁵³Tale i Kirkenes 21/1-05.

Problemstillingen i dette avsnittet er om en nærmere tilknytning av Barentshavet til regionssamarbeidet kan bidra til å endre denne situasjonen. Svaret avhenger av hvorvidt Barentshavet har en selvstendig evne til å skape økonomiske ringvirkninger ved sin evne til å tiltrekke seg storkapitalens interesse.

5.4.1 Petroleumsindustriens selvstendige interesse for Barentshavet

Det er ingen overdrivelse å si at interessen for Barentshavet hos olje- og gassindustrien er stor og raskt økende over tid. Den kommer til uttrykk på flere måter:

- Barentshavet betraktes av disse aktørene og deres myndigheter som en ny og betydelig petroleumsprovinns hvor industrien har langsiktige planer for et utvidet engasjement. Investeringene på sokkelen er allerede store i feltutbygginger som Snøhvit og Prirazlomnoje. Letevirksomheten trappes også opp på begge sider av omstridt område, og for norsk industri er det nå det nordlige Barentshavet som tiltrekker seg størst interesse.
- Russiske og norske selskaper ønsker i økende grad å ta del i hverandres sokkelprosjekter. Dette engasjement kommer til uttrykk i forhandlinger om eierandeler, subkontraheringer og utstyrs- og kompetanseleveranser. Denne aktiviteten daterer seg tilbake til Willoch-regjeringen som tidlig på 1980-tallet ga Boconor – en sammenslutning av norske leverandører til olje- og gassindustrien – grønt lys for leveranseoppdrag på sovjetisk sokkel. Forutsetningen for dette engasjementet var at det ikke skulle ha en prejudiserende virkning for delelinjeforhandlingene. I dag ser vi den samme tendensen i utbyggingen av det gigantiske gassfeltet Shtokman som vil kreve investeringer som langt overgår dem for Snøhvit og Prirazlomnoje. Her har det russiske gasselskapet Gazprom søkt internasjonale samarbeidspartnere både på utbyggings- og finansieringssiden, hvor StatoilHydro og det franske oljeselskapet Total er tildelt eierandeler i utvinningselskapet Shtokman Development Company på henholdsvis 24 % og 25 % i den første fasen av prosjektet.
- Like viktig er det at det er fremlagt forslag og planer for å understøtte produksjonen av olje og gass til havs med integrert virksomhet på land. Forslaget går ut på å opprette en norsk-russisk industriell og økonomisk samarbeidssone – den såkalte «Pomorsonen» - i området mellom Kirkenes og Petsjenga. I denne sonen skal den landbaserte infrastrukturen og logistikk-kjedene som er nødvendig for utbyggingen av feltene i Barentshavet, utvikles.⁵⁴ I disse planene knyttes utnyttelsen av Barentshavet direkte til landbaserte aktiviteter i Barentsregionen. Dette er helt i tråd med regjeringens egen politikk som er opptatt av at aktivitetene i Barentshavet gir ringvirkninger på land. I forvaltningsplanen for Barentshavet heter det bl.a.: «En viktig dimensjon i nordområdepolitikken og næringspolitikken er at Nord-Norge skal nyte godt av verdiene som høstes av naturressursene i form av arbeidsplasser, kompetanse og aktiviteter Kommunal og regionaldepartementet vil starte et prosjekt for å kartlegges ringvirkninger på land av aktivitetene i Barentshavet. Prosjektet vil omhandle viktige næringer som fiskerinæringen og turisme i tillegg til oljerelaterte næringer».⁵⁵

⁵⁴Johnsen 2006.

⁵⁵ St.meld.nr. 8 (2005-2006):40.

Kort sagt: oljeindustrien er synlig tilstede i Barentshavet og viser både investeringsvilje, langsiktighet og samarbeidsvilje i sitt nærvær. Her følger industrien sin egen agenda innenfor politiske rammer satt av myndighetene. En slik ramme er at virksomheten på sokkelen ikke skal prejudisere delingslinjeforhandlingene og komme i veien for eller påvirke en løsning. Samtidig viser denne gjennomgangen at investerings- og samarbeidsviljen hos industrilokomotivene er vesentlig større i Barentshavet enn i Barentsregionen. Spørsmålet er så hvilke fordeler industrien kan høste den dag delelinjespørsmålet er løst og Barentshavet kan knyttes nærmere til samarbeidet i BEAR?

5.4.2 Barentshavet og BEAR

Tre gevinster fremstår som særlig fremtredende: *logistikk, organisasjon og politikk.*

LOGISTIKK

En av de største utfordringene partene i Barentssamarbeidet står overfor i sine økonomiske samarbeidsbestrebelse, er mangelen på transportmuligheter. Veier og jernbaner på tvers av nasjonale grenser i regionen eksisterer så å si ikke. Det samme gjelder for flyforbindelser, som riktignok på sikt kan ta seg opp, hvis sivil luftfart får anledning til å benytte noen av de militære flyplassene i regionen. Havet og sjøveiene er det eneste alternativ som på kort sikt kan avhjelpe det transportbehov en økende samhandling mellom fylkene vil medføre. En stor del av den russiske ishavflåten mangler fortsatt oppdrag i nordområdene. Av denne flåten er bare ca. halvparten engasjert i fraktoppdrag langs den Nordlige Sjørute (NSR) (se figur 6). Den resterende delen av flåten som enten ligger i opplag eller er satt inn i fraktoppdrag i sørlige farvann, kan på kort varsel settes inn i fraktoppdrag mellom fylker i deler av Barentsregionen. Byene Narvik, Kirkenes, Murmansk og Arkhangelsk har allerede transporthavner som et langt stykke på vei tilfredstiller internasjonale krav. Ved sin geografiske beliggenhet som «inn- og utseilingsport» til den nordlige sjøruten, kan Barentsregionen dessuten tilby og selge tjenester til brukerne av ruten. I dette perspektivet blir også NSR en integrert del av Barentssamarbeidet.⁵⁶

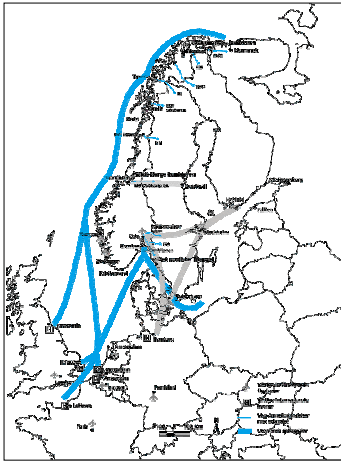

Figur 6: Den nordlige sjøruten. Kilde: <http://www.sikkerhetspolitikk.no/kart/hav/4.htm>

⁵⁶ Østreng 1994.

Betydningen av disse havområdene på kort sikt er allerede demonstrert. I 2002 økte den maritime oljetransporten fra Nordvest-Russland via norske havområder dramatisk. Dette kom

Figur 7: Den nordlige maritime korridor.

<http://www.ntp.dep.no/2002-2011/korridorer/7.stm>

uventet på norsk myndigheter, som i hovedsak hadde basert sine fraktkalkyler på produksjonen i Nenets Autonome Okrug. Økningen skyldtes at store mengder russisk olje produsert øst i Russland, ble fraktet med tog til Kvitsjø-området der oljen ble lastet om i store tankskip for utskipping til det europeiske markedet gjennom *Den nordlige maritime korridor*, jfr. figur 7.

Utbygging og forbedring av eksisterende havner og mottaksanlegg på land er en nødvendig forutsetning for å avhjelpe det raskt økende transportbehovet knyttet til olje- og gassproduksjon i og utenfor Barentshavet. Forslaget om å etablere en Pomorsone, som omfatter både norske og russiske aktiviteter, forventes å gi «en betydelig effektivitetsgevinst». I forslaget sies det eksplisitt at «Utviklingen av petroleumsressursene i Barentshavet vil kreve en velfungerende infrastruktur på land og store landområder i nær tilknytning tilhavner, jernbane og storflyplass». ⁵⁷ Og det sies videre at «På samme måte som Barentssamarbeidet fungerer som et viktig politisk symbol på samarbeidet mellom Russland og de nordiske land i nord, vil en Pomorsone stå som et viktig politisk og praktisk symbol på norsk-russisk samarbeid i nord». ⁵⁸

Barentsregionens vekstmålsetting blir på kort og mellomlang sikt vanskelig å realisere uten bruk av Barentshavet. Dette kan være noe av forklaringen på at enkelte, også i det politiske miljø, fortsatt omtaler Barentsregionen feilaktig som *Barentshavregionen*.

ORGANISASJON

Samarbeidet i Barentsregionen er bygd opp omkring to råd, *Regionsrådet* og *Barentsrådet*. Regionsrådet består av representanter for de 13 fylkene og Det norske samerådet. Her skal initiativene tas og samarbeidet utformes. Regjeringene samarbeider i Barentsrådet som normalt kommer sammen en gang i året på utenriksministernivå, men ofte også med andre ministre tilstede. Rådet består av en *indre kjerne* av regionale stater – Russland, Sverige, Finland og Norge – som skifter på å ha formannskapet i samarbeidet, og en *ytre sirkel* bestående av stater som støtter prinsippene i Kirkenes-erklæringen. I denne sirkelen er EU-kommisjonen medlem sammen med en rekke andre land. Kirkenes-erklæringens grunnprinsipp er at samarbeidet skal forankres i nord og styres av fylkene. Likevel er det en noe uklar arbeidsfordeling mellom de to rådene. I skjæringspunktet mellom dem kan det oppstå tautrekking og friksjon. Dette kom blant annet tidlig til uttrykk på møtet i Regionsrådet i februar 1994 da fylkesordføreren i Murmansk, Jevgenij Komarov, oppfordret de øvrige fylkesordførerne til å henstille til sine respektive regjeringer om å få fortgang i delelinjeforhandlingene mellom Norge og Russland. Han foreslo også at partene burde vurdere å innføre et felles norsk-russisk styre i det omstridte området. Her

⁵⁷ Johnsen 2006:17.

⁵⁸ Johnsen 2006:21.

var Komarov åpenbart av den mening at en løsning i Barentshavet ville være en viktig stimulans for samarbeidet i Barentsregionen. Dette utspillet ble avvist fra norsk side under henvisning til at dette var et spørsmål som måtte avgjøres mellom de to lands regjeringer og ikke på fylkesplan i en multilateral samarbeidsorganisasjon. I arbeidsdelingen mellom de to rådene er det Barentsrådet som er ansvarlig for å legge til rette for at de folke- og statsrettslige og politiske betingelsene for samarbeidet i Regionsrådet er de best mulige, mens Regionsrådet er overlatt oppgaven å være drivkraften i fylkessamarbeidet. Alle de saksområdene som det arbeides med innenfor denne strukturen, behandles som flernasjonale anliggender, men vedtakene er bare rådgivende. Det viktige i vår sammenheng er at man her har et subarktisk forum for bred diskusjon av flere typer spørsmål som berører utviklingen i hele denne delen av Arktis.

Forvaltningen av de levende ressursene i Barentshavet er unntatt fra samarbeidet i Barentsregionen. På utenriksministermøtet i Kirkenes i januar 1993 ble man enige om at samarbeidet ikke skal omfatte saksområder som forvaltes i allerede etablerte fora, eksempelvis Den blandete norsk-russiske fiskerikommisjon og den norsk-russiske miljøkommisjonen. Likevel ble det bestemt at Barentssamarbeidet skal se de ulike «samarbeidsområdene i sammenheng» for å sikre en bærekraftig utvikling i regionen. Dette kan man vanskelig oppnå uten at beskatningen av de levende ressursene – som ikke omfattes av Barentssamarbeidet – ses i sammenheng med miljøsituasjonen, som både omfattes av det multilaterale samarbeidet og behandles i en bilateral kommisjon. I praksis har man her lagt opp til en samarbeidsprosedyre som på én og samme tid både ekskluderer og inkluderer fiskeriene og miljøet i Barentssamarbeidet. Noe av det samme gjelder for petroleumsvirksomheten som i praksis reguleres gjennom nasjonal lovgivning, men som samtidig er et sentralt saksområde for det multilaterale miljøsam arbeidet både til havs og til lands.

I dag befinner de økonomiske aktørene seg i en beslutningsmessig gråsoner mellom nasjonale myndigheter, bilaterale samarbeidsfora og det multilaterale Barentssamarbeidet. Dette er en situasjon som kan skape misforståelser og gnisninger og samtidig redusere effektiviteten i industriaktørenes strategiske langtidsplanlegging. Usikkerhet om hvilke forvaltningssystemer man skal forholde seg til, skaper usikkerhet om hvilke planleggingsbetingelser som gjelder. Det er en utfordring å se «saksområdene i sammenheng» uten at beslutningssystemene eksplisitt er knyttet opp til hverandre og koordinert. Ved formelt å knytte Barentshavet nærmere til Barentssamarbeidet blir arbeidsdelingen mellom beslutningsnivåene tydeliggjort. Samtidig vil de saksområdene som behandles både i bilaterale og multilaterale fora, bli enklere å samkjøre.

POLITIKK

Barentsregionens andre overordnede mål er å skape fred og stabilitet i et område som i mer enn 50 år var en del av den kalde krigen. Daværende utenriksminister Thorvald Stoltenberg sa det slik i en tale Landsdelsutvalget for Nord-Norge 17. november 1992: «Vi ønsker å veve Moskva og Nordvest-Russland inn i et nettverk av stabilitetsfremmende samarbeidsordninger som en motvekt mot, og etter hvert erstatning for, den sterke militariseringen av området. I et område der tanks tidligere truet med å krysse grensene, er det tanker og ideer som skal flyttes. Gjennom en ny type sikkerhet ønsker vi å øke norsk sikkerhet i en ny tid». Med andre ord: de sivile samfunn i nord skal gjennom sitt ikke-militære samarbeid bidra til å skape så vel økonomisk vekst som internasjonal sikkerhet i regionen. Her er tanken på sikt å bygge et sikkerhetsfellesskap mellom tidligere fiendeland. Dette kan blant annet gjøres ved å skape en så

stor gjensidig avhengighet mellom partene, ikke minst økonomisk, at kostnadene ved å løse konflikter med våpen blir så stor at man avstår av hensyn til egeninteressen. Å lykkes økonomisk er derfor en forutsetning for å gjøre den gjensidige avhengigheten tilstrekkelig stor. Økonomisk suksess og sikkerhetspolitikk er her to sider av samme sak. De representerer *utvidet sikkerhet* hvor flere virkemidler/sektorer - sivile så vel som militære - tas i bruk for å trygge nasjonens sikkerhetsinteresser. Den mest konfliktreducerende avhengigheten man kan bygge mellom stater, er knyttet til økonomi. I et slikt bilde bør de økonomiske aktivitetene til havs ses i sammenheng med Barentsregionens sikkerhetspolitiske og konfliktforebyggende målsettinger. En nærmere tilknytning mellom de to områdene, i særdeleshet på økonomisiden, vil synliggjøre helhetstenkningen og økonomiens avhengighetskapende rolle og evne i denne.

Barentsregionens politiske mantra er å skape tillit på tvers av gamle fiendegrenser. Det samme tilstreber Norge og Russland i sin helhetlige tilnærming til delelinjen i Barentshavet hvor blant annet forsvarsinteressene skal ivaretas gjennom etablering av en grenselinje som både er tillitskapende og som inviterer til samarbeid. Å se «samarbeidsområdene i sammenheng» i Barentsregionen er i innhold det samme som å fremme en «enhetlig politikk» i forbindelse med grenselinjen i Barentshavet. Å knytte de to geografiske områdene nærmere sammen vil ytterligere kunne forsterke helhets- og samarbeidstilnærmingen og derigjennom inntrykket av at politikken for hele nordområdet er et integrert hele. Gevinster i denne sammenheng kan være et forbedret investeringsklima for industrien og åpning av samarbeidsmuligheter som tidligere var lukket.

Utviklingen i Barentshavet er nær knyttet til utviklingen på land. Det er dessuten grunn til å anta at en nærmere tilknytning mellom de to geografiske områdene både kan gi industrien ryddigere og mer effektive betingelser for egen virksomhet, og at det på sikt kan bli en viktig stimulan for veksten i Barentssamarbeidet og utviklingen av BEAR. Situasjonen i dag er at Barentshavet og Barentsregionen langt på vei utvikler seg uavhengig av hverandre med begrenset mulighet til å benytte seg av hverandres fortrinn. Dette er mindre effektivt gitt at den politiske målsettingen for begge er å stimulere de to områdenes økonomiske utvikling, blant annet gjennom ringvirkningstankningen.

6. KONKLUSJON

Norge og Russland har nærmet seg hverandre i delelinjespørsmålet i løpet av de 33 årene som er gått siden de formelle forhandlingene startet i 1974. Denne utviklingen er et resultat av et samspill mellom flere faktorer: *havrettens utvikling og presisering* (LOSC-82, Haag-domstolens havrettslige presiseringer av spesielle omstendigheter, rett og rimelighetskriteriet etc.), *opphøret av den kalde krigen* (nedtoning av nullsumsperspektivet), *anvendelse av nye politiske virkemidler* (helhetsløsninger, delelinjen som samarbeidslinje), og *økende resultatorientering på begge sider* («enighet» om 80 % av linjen, Varangeravtalen). Det er vanskelig å si hvor den endelige delelinjen vil gå. Den kan blant annet fortsatt bli endret selv i områder hvor partene foreløpig er enige om dens plassering. Utviklingen i partenes forhandlingsposisjoner indikerer imidlertid at den vil bli trukket et sted mellom sektorlinjen og midtlinjen. En ressursgrense som skal være tillitskapende, lar seg ikke automatisk plassere ut fra havrettslige kriterier alene. Her kan faktorer av mer politisk karakter komme inn og påvirke utfallet av forhandlingene. Det er likevel slik at en løsning må la seg forsvare ut fra folkerettens

krav. Ytterligere fremgang i forhandlingene vil derfor avhenge av om partene makter å finne en løsning hvor de politiske faktorene kan tilpasses folkerettens rammer.

Delelinjespørsmålet har påvirket utviklingen både i Barentsregionen og i deler av Barentshavet. Det har begrenset samarbeidet i BEAR til utelukkende å omfatte land på alle saksområder med unntak av miljø, og har holdt petroleumsindustrien på armlengdes avstand fra omstridt område og fra å engasjere seg på norsk og russisk sokkel på en måte som kunne prejudisere forhandlingene. Med andre ord: Forhandlingene om delingen av 176 000 km² omstridt område i Barentshavet har hatt konsekvenser for utviklingen i et geografisk område som er ca. 11 ganger større enn det selv. Den fremtidige løsningen av delelinjespørsmålet angår derfor utnyttelsen av både omstridt område og Barentsregionen.

To regimer, eller avtaler, styrer utviklingen i omstridt område. Moratoriet gjelder for hele det omstridte området, mens Gråsonavtalen bare gjelder størstedelen av gråsonetriangelet. Gitt at de to avtalene er midlertidige og opprettet i påvente av en endelig delelinje, er det rimelig å forvente at myndigheten vil si dem opp den dag en endelig delelinje foreligger. Det vil endre utnyttelsesmønsteret i området. Fiskerne har helt siden 1978 hatt et faktisk monopol på ressursutnyttelse i gråsonetriangelet nettopp fordi moratoriet har holdt petroleumsindustrien ute. Den dagen delelinjen er endelig trukket, oppheves fiskemonopolet og petroleumsindustrien kan rykke inn med seismikk og boreutstyr. Dette området og i særdeleshet Gråsonetriangelet er en mulig og interessant fremtidig petroleumsprovins for norsk industri hvis norske myndigheter ikke endrer forvaltningspolitikken for sokkelområdet som strekker seg fra Lofoten/Vesterålen til Barentshavet Nord. I tillegg kommer at sokkelen i øst betraktes som mer lovende enn sokkelen i vest. Å rykke østover er derfor et sannsynlig scenario og en reell og fristende opsjon for petroleumsindustrien. Dette bekreftes blant annet i det petroleumsperspektivet som er skissert foran. I den grad industrien benytter seg av denne opsjonen trenger de inn på banker som fiskerne har vært alene om å utnytte i nærmere 30 år. Norges Fiskarlag sier da også at man er engstelig for konsekvensene av at olje- og gassindustrien rykker inn på noen av verdens rikeste gyte- og oppvekstområder for fisk. Her får fiskerne følge av miljøvernere som hevder at de er svært tilfreds med fiskeriforvaltningen i området, bl.a. fordi den holder petroleumsindustrien på avstand. Den dagen delelinjen er på plass kan med andre ord flere typer sektorkonflikter oppstå, dersom avtaleløsningen ikke ivaretar en del hensyn: *I*. Konflikt mellom fiskeri- og petroleumssektoren på norsk side av delelinjen, *II*. Konflikt mellom de samme sektorene på russisk side, *III*. Konflikt mellom Norge og Russland enten i tilknytning til sektorkonfliktene på begge sider eller som et resultat av at man velger ulike forvaltningspraksis på hver side av grensen. I dette bildet kan man dessuten forvente et aktivt miljøengasjement som tar fiskerisektorens side i konflikten med petroleumsindustrien. I tilfellet gråsonetriangelet er det med andre ord slik at etablering av en grenselinje i seg selv kan gi grunnlag for interessekonflikter mellom ulike næringssektorer og til og med mellom stater. Utgangspunktet for de norske forhandlingene var og er at det er de uavklarte avgrensningsspørsmål mellom stater som bærer spiren i seg til interessekonflikter. Faktum er at begge synspunkter kan være riktige under gitte omstendigheter og forhold. Det er lite i offentlige norske dokumenter som tilsier at man tar høyde for at en avgrensning i seg selv kan være årsaken til konflikt.

Når det gjelder delelinjen og dens innflytelse på utviklingen i Barentssamarbeidet og Barentshavet, er det tre forhold man bør merke seg. *A*. Barentssamarbeidet er landbasert på grunn av de uavklarte spørsmålene, *B*. Barentssamarbeidet har foreløpig ikke lyktes

økonomisk, og C. Barentshavet tiltrekker seg storkapital av betydning for landbasert virksomhet selv om jurisdiksjonsforholdene i omstridt område fortsatt er uavklarte.

Tre forhold ved BEAR gjør det interessant å se på muligheten for å skape en «*Barentshavsregion*», dvs. å inkludere i Barentsregionen konsekvensene på land av virksomhet i Barentshavet. Mangelen på tilstrekkelig infrastruktur på land kan kompenseres ved å benytte havet som transportåre og havnene som kontaktpunkter. Forslaget om å etablere en Pomorsone på norsk og russisk landterritorium for å effektivisere og yte service til aktivitetene i havet viser denne sammenhengen. En tilnærming vil dessuten gi et ryddigere beslutningsbilde. I dag befinner de økonomiske aktørene i Barentshavet seg i en beslutningsmessig gråsoner mellom nasjonale myndigheter, bilaterale samarbeidsfora og det multilaterale Barentssamarbeidet. Dette er en situasjon som kan skape misforståelser og samtidig redusere betingelsene for industriaktørenes egen strategiske langtidsplanlegging. Usikkerhet om hvilke forvaltningssystemer man skal forholde seg til skaper usikkerhet om hvilke planleggingsbetingelser som gjelder. Det er en utfordring å se «saksområdene i sammenheng» uten at beslutningssystemet er enhetlig og oversiktlig. Å lykkes økonomisk i Barentsregionen er dessuten en viktig forutsetning for å gjøre den stabiliserende, gjensidige avhengigheten mellom statene i området tilstrekkelig stor som et bidrag i bestrebelsene på å utvikle utvidet sikkerhet for regionen. Her trenger Barentssamarbeidet drahjelp fra Barentshavet. Det innebærer at de økonomiske aktivitetene til havs bør sees i sammenheng med Barentsregionens sikkerhetspolitiske og konfliktreduserende målsetting. Her kan helhetstilnærmingen fra forhandlingene om delelinjen anvendes for hele Barentsregionen. Utviklingen i Barentshavet er derfor nær knyttet til utviklingen på land og omvendt.

KILDER

- Aftenposten (2004). «Delelinjen». 4.juni.
- Bergesen, Helge Ole, Arild Moe og Willy Østreng (1987). *Soviet Oil and Security Interests in the Barents Sea*. London: France Pinter.
- Christensen, Pål og Abraham Hallenstvedt (2005). *I kamp om havets verdier: Norges Fiskerilags historie*. Trondheim: Laget.
- Churchill, Robin & Geir Ulfstein (1992). *Marine management in disputed areas. The case of the Barents Sea*. London: Routledge.
- Elferink, Alex G.Oude (1994). *The law of maritime boundary delimitation: a case study of the Russian Federation*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.
- Elferink, Alex G. Oude (1997). «The Law and Politics of the Maritime Boundary Delimitations of the Russian Federation: Part 2», *The International Journal of Marine and Coastal Law*, Vol 12, No 1: 5-34. Kluwer Law International.
- «Energy Strategy of Russia for up to 2020». Draft for the Government of the Russian Federation meeting on May 22, 2003, Moscow.
- Felleserklæringen (2002). «Felleserklæring avgitt av Kongeriket Norges statsminister og den russiske føderasjons president», Oslo. 12.november.
- Fife, Rolf Einar (2002). «The limits in the seas: The need to establish secure maritime boundaries; Some thoughts on the contributions of earth scientists to legal determinacy with regard to the extent of the continental shelf beyond 200 miles», kap. (ii) i *Proceedings of the Twentieth Anniversary Commemoration of the Opening for Signature of the United Nations Convention on the Law of the Sea*". New York: United Nations.
- Finstad, Bjørn-Petter og Alf Håkon Hoel (2004). «En arktisk fiskeristormakt», kap. 9 i Harald Dag Jølle (red.) *Norsk polarhistorie, bind 3*. Oslo: Gyldendal.
- Fleischer, Carl August (2000). *Folkerett*. Oslo: Universitetsforlaget. 7.utgave.
- FNs Havrettskonvensjon 1982 (2007, september) [online]. URL: http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.htm
- FNs Kontinentalsokkelkonvensjon 1958 (2007, september) [online]. URL: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_1_1958_continental_shelf.pdf
- Frydenlund, Knut (1978). «Den aktuelle situasjonen i nordområdene», foredrag i Oslo Arbeiderpartis representantskap 12.september 1978, gjengitt i *UD-info*, nr. 26/1978. Oslo: Utenriksdepartementet.
- Hansson, Rasmus og Samantha Smith (2004). «Sats på varige verdier i nordområdene», kronikk, *Nordlys*, 14.juni.
- Hoel, Alf Håkon (2005). «Fiskeriforvaltningen i nordområdene», *Horisont*, vol. 6, nr. 3 (oktober): 110-120. Oslo: NHO.

- Hønneland, Geir (2003). *Russia and the West. Environmental co-operation and conflict*. London: Routledge.
- Johnsen, Arve (2006). «Barents 2020. Et virkemiddel for en fremtidsrettet nordområdepolitikk». Rapport. Oslo, september 2006.
- Jørgensen, Jørgen Holten (2004). «Svalbard: russiske persepsjoner og politikktutforming», *Internasjonal Politikk*, vol. 62 [2]: 177-197. Oslo: Norsk Utenrikspolitisk Institutt.
- Kjølaas, Harald (1978). «Forhandlingene om den grå sonen» i Arne Olav Brundtland (red): *Norsk Utenrikspolitisk Årbok, 1977*: ss. 31-70. Oslo: Norsk Utenrikspolitisk Institutt.
- Motsak, Mikhail V. (2000). «Om Russlands nasjonale interesser i Arktis», *Vojennie Mysli*, nr. 6:8-10. Uoffisiell oversettelse: SK ved den norske ambassaden i Moskva.
- Nordlys (1994). «PK med Godal og Kozyrev». 16.september.
- NTB (2005). «Ingen hast med løsning for Barentshavet». 5.desember.
- OLF (2007, [online]). «Nordområdene». URL: <http://www.olf.no/naringspolitikk/nordomradene/?24472>
- Petersen, Jan (2005) [online]. Tale i Kirkenes 21/1-2005. URL: <http://kirkenes.custompublish.com/index.php?id=200422>
- Prydz, Yngvild (2007). *En grenselinje til besvær? Hvorfor 33 års forhandlinger om en grenselinje i Barentshavet ikke er avsluttet*. Masteroppgave, institutt for statsvitenskap. Universitetet i Oslo.
- Ruud, Morten & Geir Ulfstein (2006). *Innføring i folkerett*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sawhill, Steven (2005). «Ressurser i nordområdene – hva vet vi?», *Horisont. Næringspolitisk tidsskrift*, nr. 3, årgang 6: 48-60.
- Stoltenberg, Thorvald (1992). «The Barents Region: Reorganizing Northern Europe», *International Challenges*, vol. 12, no.4. Lysaker: FNI.
- Stortingsmelding nr. 8 (2005-2006): *Helhetlig forvaltning av det marine miljø i Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten (forvaltningsplan)*. Oslo: Miljøverndepartementet.
- Stortingsproposisjon nr. 70 (1977-78). *Om samtykke til inngåelse av en avtale mellom Norge og Sovjetunionen om en midlertidig praktisk ordning for fisket i et tilstøtende område i Barentshavet*. Oslo: Utenriksdepartementet.
- Stortingsproposisjon nr. 74 (1998-99): *Om samtykke til inngåelse av avtale av 15. mai 1999 mellom Norge, Island og Den russiske føderasjon om visse samarbeidsforhold på fiskeriområdet («Smutthull-avtalen») og tilhørende protokoll*. Oslo:
- Tamnes, Rolf (1997). *Oljealder 1965-1995*. Bind 6 i Norsk utenrikspolitikk historie. Oslo: Universitetsforlaget.
- Timtchenko, Leonid (1997). «The Russian Arctic Sectoral Concept: Past and Present», *Arctic*, Vol. 50, no.1 (March): 29-35.
- Utseth, Anita (2007) [online]. «Norway's oil and gas production and bilateral cooperation». Foredrag ved «RAO/CIS Offshore», St.Petersburg 11.september 2007. URL: http://www.regjeringen.no/Upload/OED/Taler/Anita%20Utseth/AU_Norways_Oil_and_Gas_Production_and_Bilateral_Cooperation_StPetersburg_110907.pdf.

- Østreng, Willy (1988). «Makt og avmakt i utviklingen av havretten», ss. 51-63 i Valter Angell og Karin Lindgren (red): *Globalt samarbeid: Krise eller renessanse*. Stockholm: Nordsam.
- Østreng, Willy (1994). «The Northern Sea Route and the Barents Region», ss. 159-172 i Olav Schram Stokke og Ola Tunander (red): *The Barents Region. Cooperation in Arctic Europe*. London: Sage.
- Østreng, Willy (red.) (1999). *National Security and International Environmental Cooperation in the Arctic – the Case of the Northern Sea Route*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Østreng, Willy (2005). *De arktiske land i en energipolitisk mellomfase*. Artikkel basert på et foredrag holdt på Norsk Petroleumsforenings konferanse om nordområdene 24.11.2005, Oslo. Tilgjengelig elektronisk, URL: http://www.ocean-futures.com/Publications/Ostreng-art-arktiske_land_i_en_energipolitisk_mellomfase.pdf
- Åtland, Kristian (2003). Russisk nordområdepolitikk etter den kalde krigen: forholdet mellom næringsinteresser og militærstrategiske interesser. FFI-rapport-2003/00713. Kjeller: Forsvarets Forskningsinstitutt.

ISBN-978-82-8196-010-7

ISSN 1890-2537